

OBROU

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUHLÝ - SYTNIANSKY.

Roč. VII.

Turč. Sv. Martin, 30. Aprila 1876.

Číslo 4.

Kuruci.

Historická povest od Sam. Tomášika.

(Pokračovanie.)

IV.

Severnie Uhorsko, švarnú našu slovenskú dedovizeň, obtáčajú počnúc od Bratislavy až po Sedmohradsko, jakoby ho do venca zavíjaly, Božou prírodou položené nedobytné hradby, mohutné totiž Karpaty, ktorých končiare a ozorné žulové balvany miestami hrdo a vysoko vypínajú sa do oblakov. Medzi Haličou a bereg-marmarošskou stolicou rozvetvujú sa nebotyčné naše Karpaty široko ďaleko na juh do Uhier. Na jich stráňach rozkladajú sa husté háje a lesy, z ktorých vytekajú pramene Tisy, Latorca a Laborca. Na polnoc do Haliče rozkladajú sa obrovské Beskydy, okolo ktorých vysočín plazí sa ostíhavo po zemi len kosodrevina. Stráne Beskydov pokryté sú bujnými voňavými trávami, ktoré dobytku najmä ovciam záživnú, chutnú pašu poskytnúť.

V Haliči, sred Beskydov, po stráňach, ubočiach a udoliach rozkladajú sa popri riavach a potokoch pohorské osady, sem tam

roztratené drevené domky a salaše. Utešenú pohorskú krajinku túto obýva slovanský kmen maloruský. Ľud tento, nazvaný Huculmi, je veľmi pracovitý. Obyvatelia tito lúčnatých Beskydov sú opravdivými synami prírody; mužovia silní, svalovití, udatní, smelí; pri tom ale ľudia veľmi pohostinní, uprimní a skromní. Široké nohavice z hrubého súkna, krátky kozuch, na hlave vysoký klobúk, na nohách opanky či krpce — to jejich obyčajný oblek. Pokrm svoj pripravujú z kukurice, ovsu, syru, brindze a žinčice. Každá osada má svojho atamana či pohlavára.

Od Dorobiču hadí sa úbočami a dolinami ku Beskydom úzka skalnatá cesta; čím ďalej, tým je obťažnejšia, až sa konečne ztratí a v nesčíslne pyrte, po ktorých len pešiak kráčať môže a v ktorých sa len domorodní obyvatelia vynajst' znajú, sa premení i zakončí.

Bolo to roku 1703.

Bol krásny letný deň.

Slnko stálo už temer zrovna nad hlavou človeka a žiaracie jeho lúče pripekaly

Karolina Světlá.

mocné šedé balvány skál, rozmetané po strmých stráňach Beskydov.

V pohorskej tej čarokrásnej krajinke je živo. Stráňami ozýva sa zádumčivý hlas fu-jary, alebo dojmavá dumka maloruská. Valasi pohvizdujúc shánajú ovečky do čriedy, by jich do salašov viedli. Hla tam z tej priestrannej poľany kráča si dolu do údolia švarný valach, opravdivý to kráľ voľných hôr; za nim tiahnu pri lúbeznom hlase početných zvoncov jeho verné ovečky; za stádom idú vážne strážni belkovia, a keď nektorá ovečka za chutnou trávou sa zohne a pozadu osiane, hneď ju strážni psi za druhými poháňajú a celé stádo bere sa dolu ku košiaru v tom najlepšom poriadku. Len šelmovské kozičky ihrajú sa, poskakujú si vždy veselo, predbehujú i samého pasáka, ktorý rozmrzený nad tým neporiadkom nejednu začiahnúť sa usiluje dlhým prútom, a potrestal by ju dôkladne, keby čiperná bradatá jastrena vždy obratne na bok neodskočila.

Pasák zastal pred kolibou, keď napasené stádo svoje do košiaru zatvoril. Psi krútiac chvostami lichotia sa bačovi, ktorý pred kolibu vystúpil, aby švarného pasáka privítal. Oba chystali sa, že budú dojsť ovečky.

Strážni belkovia začali dačo vetrif. Zrazu zaštekali i pustili sa skokom oproti neďalekej pyrti. Z koliby vystúpili iní dvaja valasi, i hľadeli tázavo v tú stranu, kam psi odbehli. I všetci ztrpli. Z hušťavy zavznievajú k nim početné cudzie hlasy. Zrazu vystúpi z hušťavy jedon ozbrojenec, za nim druhý, tretí a celý voj dobre ozbrojených cudzincov kráča v dlhom rade hore pyrtou ku salašu.

„Čo to má byť?“ zpytujú sa zadivení pasáci i jaksí podivne pozerajú na svoje na kolibe zavesené valašky.

„Veď uvidíme, či prichodia jako priatelia alebo nepriatelia,“ riekol bača podoprúc si boky silnými rukami. „Keby dačo zlého obmysľali, zabehne Janko do osady a oznámi to atamanovi, a nech som dobrý, namastíme jim plecia. Teraz ticho, chlapeci!“

Pasáci zatíchlí.

Medzi ozbrojencami stúpajú nektorí Huculi po boku horských koníkov, na ktorých

batožina a potrava naložená bola. Huculi sú chlapi vysokí jako jedle, v svojom národnom kroji a každý z nich nesie na mohutných plecach všelijakú batožinu.

„To sú naši!“ zvolal jedon valach.

„To naša krev a Hucul nezradí svojej,“ prisvedčoval druhý radostne.

Huculi, ktorí niesli ozbrojencom batožinu, zahvizdli, až sa to stráňami ozývalo.

Bača porozumel tomu znaku. I zahvizdol na svojich veľmi štekajúcych psov, ktorí hneď dobehli a pred kolibou si ulahli.

Čaty ozbrojencov sa priblížily; i posadali si ustatí bojovníci po mäkkej pažití.

„Daj Bôh šťastia, chlapeci!“ riekol mladý dôstojník rydzou slovenčinou.

„Bože daj!“ odpovedal bača nárečím maloruským, lebo dobre porozumel, čo mladík slovenský riekol; i podával mu svoju pravicu.

Mladík ten bol náš Jurko Lipoviasky.

I jedon z Huculov priblížil sa, zložil svoju batožinu na pažiť i riekol ku bačovi:

„Bratku, vedieme, jako vidíte, mnoho dobrých priateľov cez naše Beskydy ta do Uhorska. Sú to naši bratia Rusi, Poliaci, Slováci a nektorí Maďari.“

„A nezlakli ste sa nás?“ pytal sa počerný dôstojník podivným nárečím, ktorý práve s jedným mladým, krásneho pohľadu mužom, ku kolibe pristúpil.

„Inakších chlapcov, lež ste vy dvaja, búsil som na jedno zvrtnutie o zem,“ riekol pokojne bača premerajúc očima od päty do hlavy oboch.

Bol to Ocskay s Rakócim.

„No no, veď my to tak zle nemysľíme,“ riekol Ocskay. „Prichodíme k vám čo dobrí priatelia.“

„A keď nám dáte nečo na zjedenie, statočne zaplatíme,“ dodal Rakóci

„Čo máme. to vám dáme jako pocestným zadarmo; no všetkých nasýtiť nemôžem i pri najlepšej vôli,“ hovoril bača obzerajúc sa na vojsko, ktoré pozkladajúc zbraň, údy svoje na pažití rozfahovalo. „Vy všetci pojedli by ste celý môj krdel oviec.“

„Bože chráň,“ potlapkal Andrej Raslavický baču po pleci. „No, nemohli by ste

daktorú jalovku v kyslej žinčici uvariť a daktorú na ražni upiecť. Vojsku ostatnému postačia 40 kusy na dobrú polievku. Keď vy toľko na predaj nemáte, pošlite dakoho ku susedom. Poctive zaplatíme za všetko.“

„Nech som dobrým, môže sa to stať. K vóli dobrým ľuďom a hladným počestným zarezem i tie najlepšie kusy,“ hovoril bača. Vysukoval rukávy, vzal nôž, vybral štyri tučné jalovky a zarezal jich. Valachov poslal na susedný salaš pre niekoľko kusov; sám zabil zo svojho stáda, čo mohol.

Vojaci navatrilí pri kolibe, kde si dôstojníci hovelí, ohňa, zavesili nad ohnište veľikánsky kotól, naliali doň kyslej žinčice, nasekali doň mäsa, že v ňom veľká varecha kolmo stala; nastrečili veľiké kusy mäsa na drevené ražne i krútili jich nad inými práskajúcimi vatrami.

Vojsku rozdávaný bol chlieb, sýr, a čo len sebou na koňoch Huculami vedených doniesť mohli. Vojsko hoveló si pri zapálených vatrách, nad ktorými sa v kotloch kaša s mäsom varila a piesňami vojanskými ozývaly sa tiché stráne ozorných Beskydov. Dôstojníci zasadli si okolo ohňa a jarí valasy podávali si gajdy z ruky do ruky.

Naši slovenskí mládenci Raslavický, Lipoviansky a Pivoda vyšli na najbližší vysoký končiar, i obdivovali ozorné výšiny Beskydov, jakým je vrch Pietro, Jasená a iné; i túžobne hladeli v tú slovenskú otčinu, ktorá sa jim na druhej strane vrchov pod nohami široko ďaleko prestierala.

Šuhajci dlho dumali, slzy iskrily sa v junáčkových očiach jich.

„Andrej brat môj!“ pretrhol Jurko Lipoviansky sviatočné ticho. „Zotri slzu z oka, blížime sa ku drahému Slovensku, k nášmu ľudu, k našim milým, drahým rodinám. Poteš sa, nezadlho uzreš svoju Aničku. Poteš sa i ty, brat Janko, hodina volnosti ľudu nášmu ujarmenému bije. Bratia, obnovme tu dané slovo svoje, že za národ náš žiť, bojovať i mŕť budeme!“

A všetci traja povstali, podvihli dva prsty k nebu i riekli:

„Tak nám Pán Boh pomáhaj!“

A priateľ ležal dlho v priateľovom objatí. A slzy radosti, nadšenia zabýšľaly sa v očiach mládencov slovenských.

Zvolna zostupovali dolu ku kolibe, kde Rakóci s dôstojníkmi svojimi už hodovať začali. Horská kuchyňa lúbila sa všetkým.

Po niekoľko hodinovom oddychu dal Rakóci rozkaz k pochodu. Jurko Lipoviansky rozvinul zástavu, ozbrojenci stali si do radov. Huculi nakladali batožinu na vrchové koníky a na svoje plecia a celá čata dala sa na pochod.

„Ďakujem vám, dobrí ľudia, za pohostinnosť,“ hovoril Rakóci ku bačovi a valachom, keď jim za jalovky zaplatil. „Keď nektory z vás príjde do Uhier, nech ma navštívi na Mukačove a po kniežatsky ho učastujem.“

„Ďakujeme i my, pane knieža,“ hovoril bača. „Ale pozvanie vaše nemôžeme prijať: nám milé sú len naše hole. Ony sú našimi zámkami a palácami, tie zelené pažite kobercami, náš ovsený chlebič, sýr a žinčica našimi lakotami. A tento náš život nedáme za všetku vašu pozemskú nádheru. Čo ste u nás požili, daj vám to Bôh všetkým na zdravie. Putujte s Bohom!“

I podal Rakóciemu svoju mohutnú pravicu. A Rakóci neznal, čo má viac obdivovať, či prostotu srdca, či spokojnosť ľudu tohto, či hrdé seba povedomie tohto opravdivého syna prírody.

„S Bohom!“ riekol pohnutý Rakóci.

„S Bohom!“ volali za nim valasi.

Čata stúpala vesele napred pyrfami, ktoré sa sem a tam vinuly, prez úbočia, skalnaté a zrázne stráne, úzke doliny a bystré riavy a potoky. Dumkami maloruskými a krakovskými ohlasovali sa zadivené stráne a sedivé bralá. Čím viac blížili sa ku hranicam Uhorska, tým boli veselší. Na súmraku dorazili medzi roztratené domky jednej na ubočí Karpatov ležiacej dedinôčky. Ataman prijal jich priateľsky. Unavené vojsko ubytované bolo po domoch a štedre uhostené.

S východom slnka boli už všetci na nohách a shromáždili sa v plnej zbroji okolo zástavy, ktorú rozvinul Jurko Lipoviansky a príjemný ranný vetrik rozochvieval ju po vetrách. —

Čata stúpala vždy vyššie a vyššie, cesta stávala sa každým krokom obťažnejšia až sa konečne unavení bojovníci z ubočia hore strminou štvornožky driapať museli až na samý hrebeň Karpatov, prirodzenú to pohraničnú čiaru medzi Haličou a Uhorskom. A celá čata napredovala rýchlo jakoby a závod, lebo na vrcholci mali dosiahnuť vystažovalci uhorskí pôdu milovanej vlasti. Pot cedil sa každému z čela dolu po tvári a nejedon udatný vojak zastať musel, aby si oddýchol.

Huculi navyknúť na takéto cestovanie kráčali rezko napred a preca pri samom konciari predbehol jich Pivoda s Raslavickým.

Mládenci tito slovenskí zastali si prví na temeni vrchu i prekročili čiaru pohraničnú. Pred očima jich odhalilo sa veľkolepé divadlo, najprv celý rad široko ďaleko rozvetvených vrchov a hustých lesov, potom vždy širšie a širšie doliny a pomedzi ne vinúce sa potoky a rieky, vedľa nich ľudnaté obce a mestá, a v dialke jasala sa zraku jich túžobnému

(Pokračovanie nasleduje.)

jakoby srieborná stužka hadiaca sa šírymi rovinami — valná to rieka Tisa.

Mládenci slovenskí zňali z hlavy klobúky, vyhodili jich do povetria a zvolali:

„Živ buď, drahá otčina! Tu sú tvoji bojovníci a osloboditelia!“

I Rakóci zňal klobúk a jako vo vytržení pozeral do dialky a snažil sa očima premerať vzdialenosť Sihoty, Beregsasu a Mukačova.

Ruskí a poľskí ozbrojenci hľadeli zvedavo na tie malebné, pred nimi čarokrásne sa rozkladajúce žirné kraje Uhorska. A temer nevolky obrátili očima nazpät' i dumali, v ktorú stranu ležia jich dialne rodnie kraje, brehy úrodnosné Visly a mohutného Dniepra, kde svoje domy, rodiny, priateľov, milenky, slovom všetko, čo je človeku milé a drahé zanechali, aby tiahli do susednej krajiny na pomoc ujarmeným bratom, kde nejedon z nich zloží kosti za blaho bratov a zlatú svobodienuku.

„Jako Bôh dá, tak bude!“ riekol nejedon z pobratiných bojovníkov.

Mladým poetom.

Čo tak zanovito mlčíte

Vy, ktorých genius hravý

Hneď na života úsvite —

Ešte v kolíske — polúbiate v jasné čelo

Dychom svojim iskrenne, vrelo —

Posvätil vás za spevcov Slávy?

Áno, čo tak mlčíte

Vy, ktorých spev len toľ nedávno

Ozýval sa hlasne a jávno

Cez širokú slovenskú dial —

Odrážajúc sa od nebotýchých skál,

Slovenské kraje, mestá, dediny,

Slovenských duší a srdce hlbiny,

Za dlhé časy — blahé časy

Kriesil, živil a napájaj

Lúbeznými, čarovnými hlasy?

Či vás sdesila surma a hrana

Ktorou sa na nás vrhajú

Ti, čo života nám neprajú?

Či to, že padá na našu hlavu

Ubiedenú, za ranou, rana —

Zapúdilo pieseňku hravú?

Ach, nemlčte! Teraz spievajte nám!

Teraz nám dajte čuť lúbezných spevov znenie,

V piesňach nám lejte na rany balzam,

Z nich nám dajte piť nové oduševnenie!

Či nevidíte, jako rodní bratia

Hlasom piesne a vrelej lúbavy

Ponáhľajú sa ulaviť náš kríz?

Či nečujete ston mutnej Vltavy:

„Ach, Slovensko, ty ješče spiš?“

A naše piesne? — v nemote sa tratia!

A naši spevci — varytá si pokryli! —

Ach, nečujú hlas posvätnéj mohyly,

Ktorý vetierkom tichým ku nim letí:

„Beda nám v hrobe, ocom nemých detí!“

Nuž spevci mladí, hor sa, hor!

Spojte sa v lúbozvučný chór.

Veď mladí patrí struna, harfa do rúk,

Veď z jara je svet samý spev a zvuk!

Dajte nám spevov svojich harmonie,

Veď Slovák v piesni umiera i žije!

Nech zas oživne širá slovenská dial,

Nech sa odráža od nebotýchých skál

Zas pieseň vaša zvučná, prenikave,

Vrahom k postrachu — národu k oslave!

D. Maróthy.

Vodnárka.

Obrázok z veľkomestského života.

Od *Mil. Dumného.*

(Dokončenie.)

V.

Pán Hortobágyi sedel jedného dňa so svojim verným i nerozlúčiteľným priateľom Várim v izbe svojej. Oba mlčali, hlboko dumali, smútili. Sedeli takí samotní a zadumení ráno, sedeli na obed pri jedle, ktorého sa žiadon nedotkol, sedeli zachmúrení i pri pohároch i žiadnemu nenapadlo dľa starého obyčaja na slávu milovanej vlasti a na zdar rytierskeho maďarského národa si zaštrnkať.

Príčinu toho už známe.

Ťažká pohroma preletela nad jich hlavami, i ohromila oboch.

Hortobágyi bol zničený.

Majetok jeho minul sa a žena zmizla s nim.

Vári mal skromnú službičku, mohol dať jak po biede živorit; no život jeho bol otrávený. Jediná jeho dcéra, najdrahší jeho poklad, zmizla s Klementinou.

„Nehorekuj, priateľu!“ počal konečne Vári tešiť priateľa; „keď niet majetku, budeme pracovať, obmedzíme sa na skromné živobytie, zapreme seba samých: veď sme mužovia a Bôh nám pomôže! Ja sa ti obetujem, brat môj! Nalož so mnou dľa vôle a lúbsti; čo v mojich chatrných silách stojí, to som všetko hotový vynaložiť k ulaveniu losu tvojho.“

„Daj mi pokoj s potechou! Pracovať, obmedziť a zaprieť sa, to dovediem i ja. Ale srdce moje, to má väčšiu ranu. Nešťastia mojeho je žena príčinou — a teraz ma nechá, opustí. Jakou láskou obetivou objímal som ja túto falošnú ženu, a v tomto ťažkom položení, kde by bola mala potešovať smutné srdce moje, teraz utečie s druhým — utečie viem, len preto, že jej u neho kynie pohodlie.“

„Pravdu máš, priateľu, svätú pravdu! Beda nám nešťastným! Či tak neurobila i jediná dcéra moja? Či neopustila neverne

svojho otca? Hľa, ja som sa jej obetoval, ja som jej k vôli rodisko zanechal, sem do hlavného mesta som sa presídlil a — ona v tom okamžení zmizne a zmizne s jakýmsi milencom, Bôh vie, jak podlého rázu? Tak sa mi zdarila. tak sa tu na hodnú dcéru vlasti vychovala! Beda, beda mne! Čo bude z nej v tom zlom svete? Ach, ja to dobre viem, že ona moje šediny zneuctí, že ona na moju hlavu haňbu, veľkú haňbu uvalí!“

„Hrozné položení je to, v ktorom sa, priateľu môj, oba nachodíme. Ale, vyznajme si, že sme si toho sami najväčšou príčinou. Ja som bol zaslepený proti všetkemu držaniu sa Klementíny, ja som bol slepým a nevidel som, jako ona ľahkomyslným životom i moju domácnosť i tvoju dcéru kazí. Ó, či jest hroznejšieho zjavenia nad túto pod maskou krásy zovniutornej ukrytú vniutorniu ohavu?... Ale naša vina, naša vlastná vina!“

„Pravdu máš, priateľ môj! Naša je to vina. I ja som držal dcéru svoju za dokonalosť samú, všetko som jej povolil; v ničom som nikdy jej vôli sa neprotivil.... tu hľa sú následky! Ale len i ťažko to otcovi, by bez matky dcéru zdarne vychovávať mohol.“

„A ťažko slabého rázu a dobrého srdca manželovi zlú ženu zachovať na ceste cnosti, na ceste poctivej. Mňa Klementína nikdy nemilovala! Mohol som tomu sväzku i dať pokoj. Veľký rozdiel bol vo veku medzi nami. Ale, kohože by žena svodlivá, lstivá neoklamala! Ona mi dokazovala tú najútlejšiu lásku, čo, tak som sa presvedčil už teraz, mohlo platiť len môjmu majetku, z ktorého ona pohodlne a skvele žiť chcela i vedela; ale nie mojej osobe.“

„Nešťastná Klementína! Ja bych bol hlavu položil za ňu; ja bych bol vďačne umrel za to, že je ženičkou vzornou, príkladnou. Ona mi zahubila i dcéru; teraz ty na ženu, ja na dcéru bez zardenia sa myslieť nemôžeme.“

„Najmúdrejšie bude, keď opustíme Pešť, toto miesto shonu a hriechu i utiahneme sa do tichej samoty kdekoľvek na vidieku.“

„Dáme sa vymenovať za úradníkov tam. Hurrah! Dobrá myšlienka! Tá mi, bratre, ratovala život, lebo ja som už so samovražedníckymi myšlienkami sa zaoberal. Ale nie! Pre zľú ženu obetovať život, ten život, ktorého tak mnohé roky jej k vôli nemilobohu i tak už som zmrhal? Nie, to neurobím. Či by hodná bola?... Ťažkú ranu srdcu zadala ona na život celý, ale i s tou ťažkou ranou ešte sa žiť môže, tou ranou život zabiť: to už neurobím.... nie som mladík horkokrevný, muž som usadlý, oklamáný sice, ale preto nie nepotrebný v ľudskej spoločnosti. Starý priateľ môj, zostaňme si my dva vernými. Uzavríme od dnes smluvu priateľstva na život a na smrť. Nahradme si láskou priateľskou ztratu ženy i dcéry. Zabudnime na dosavádne pohromy! Daj mi ruku, bratre, a podme životom stále ruka v ruke!“

Vári objal priateľa a prisahal mu na rumoch svojho i jeho šťastia večnú vernosť, večnú lásku priateľskú na život i na smrť.“

Martinkovi nášmu s milenou Elenkou v tom skvelom veľmeste žehnilo samo nebo. Obchod šiel mu dobre, známosť jeho sa šírila, priatelia množili a domácnosť jeho bola mu rájom. Už ho oblažovalo pár spanilých kvietkov, utešených dietok. Jaké blaho mu ony v dome pôsobily, sta tie vôňne kvety, čo ho naplňujú lubou vôňou celý.

Starička temná maticka Elenkina mala s nimi radosť a zábavy mnohé. Ona ale celkom už upadla v silu, ona sa už k poslednému klonila okamyhu. Trudno bolo vidieť, ako si narieka jej dcéra spanilá, ľubostná Elenka, v smutnom predtušení, že utratí matku. Ona má sice muža dobrého a drahého, je v položení dobrom, závidenia hodnom; nuž ale srdce dcéry vernej bije nado všetko srdcu matky lubej, ba veď je ono vlastne v živote len ohlasom jeho.

Nič netešilo Elenku od toho času, ako jej lubá mať k jistej smrti stenala. Darmo

ju tešili, že veď je už stará, už zasluhuje odpočinku, už je i zraku pozbavená; to všetko neuspokojilo jej dušu žialiacu. Ale jej úprimno-srdečný žiaľ nemohol zadržat rýchle sa blíženie poslednej pre maticku lubú hodiny života. Ona sa blížila a tu bol ten hrozný okamih, kde sa dcéra s matkou poslednýraz za živa rozlúčiť, poslednýraz objat mali. Nemohli dcéru od matky ani odovzdať.

Umierajúca požehnala vnukov, požehnala dcéru i zatovi — a pokojne, tíško sa s nimi i s týmto svetom rozlúčila. Duša z utrápeného tela voľná vyletela a na tvári zomrelej zasadol si úsmev nebeského rázu, jaký môže tróniť len na tvári božích vyvolených po smrti.

Bol smutný pohrab starinky, maticky Elenkinej. Dcéru nevedeli nijak uspokojiť, ustavične sa na truhlu matkinu vrhala; neprestajne rukama zalamovala spomínajúc z čiastky, že je už sirotou a že matke drahej za jej verné rodičovské opatrovanie ešte ani nemala dostatočného času náležite sa odmeniť v živote; z čiastky zase nad tým najväčšmi bolastila a lutovala, že jej mati milá z domova vzdialená bude ležať v cudzej zemi, bude ležať sama, nie pri boku manžela, jej otca drahého. A už teraz manželovi nakladala, aby ju keď zomre pochoval ku boku matkinmu. Mnohé srdcia, tie citlivejšie s Elenkou súcitily; tie chladnejšie, po takte noblovej odmeranosti veľkomestskej bijúce, ten hlboký jej žiaľ pochopiť nevedely. Martinko rozličným spôsobom usiloval sa potešovať drahú žienku svoju smútiacu, ale ničím nedoviedol ju tak uspokojiť, jako tým jediným dôvodom: že mati milená nebude ležať docela medzi cudzími, bo bárs i v cudzine, to preca bude ležať po boku vlastného brata svojeho, toho nezapomenuteľného ujčoka, zakladateľa jich šťastia, jehož hrob oni každoročne boli zvykli v deň verných dušičiek ozdobiť a ovenčiť. To ju preca len uspokojilo. Na to miesto v tom peknom kerepešskom cintori, kam prv na hrob ujka s matkou a s mužom chodievala, bude teraz na hroby dva v spoločnosti muža a dietok premilých ešte častejšie, o mnoho častejšie dochodiť.

Pohrab starkej matky Elenkinej mal sa vykonávať na dvore university lekárskej v novosvetskej ulici.

V dome, kde Martin s Elenkou bývali a sklep svoj mali, nebolo dvora, a ponevác universita bola v susedstve, tam sa malo bezdušné telo jej zažehnať do hrobu.

Tak dobre v Rochuskej nemocnici, jako i v Universite býva obyčajne viac pohrabov jedno odpoľudnia a truhly s mrtvými telami sú v kaplnke vyložené.

Tak to bolo i teraz.

Zástupy zvedavých po dvore sa tmolily a o mrtvých si vyprávaly.

Boly tam dve truhly, ktoré obzvláštne veľmi zaujímať sa zdaly zástupy.

V oboch ležaly osoby ženské. V jednej mladá pani, v druhej dievča mladé. Obe násilnou smrťou zišly z toho sveta. Obe byly od svojich milencov zavraždené.

Tá pani bola s jakýmsi grófom utiekla do Viedne, i za čas dobre si vraj žili. Utekla bola s nim z Pešti od muža. O krátky čas pobadal pán gróf, že je i druhým zas nie lahostajnou. Dozvediac sa vraj o tom, že predošlý muž vetroplašnej panej išiel na vidiek bývať z Pešti, opustil Viedeň a vrátil sa s ňou do Pešti späť. Tu vraj predčierom sa stalo, že tá pani, orabujúc grófa, chcela s iným utiecť od neho. Gróf namrzený strelil jej do čela, tam hľa v čele má ranu veľkú. On sám ušiel do Ameriky.

O druhej nešťastnici to sa hovorilo, že ona bola deva služobná, ktorá s miláčkom svojich pánov ozbjjala. Miláčok stal sa jej neverným a nechcel ju viac poznať. I pustila sa za nim a vyhladala ho. On ju znáť nechcel. Keď mu vyzradením zločinu hrozila, on holičský pomocník podrezal jej hrdlo.

§ Takými nešťastnicami bola vyložená v truhle nábožná a šlachetná matička Elenkina.

A kto tie dve byly?

Prvá bola Klementína a tá druhá Katinka, bývalá jej služka.

Ľudia, ktorí jich vyložené videli, zaplakali nad nimi, vidiac jednej ranu v čele, druhej podrezaný krk.

A či zaslúžily slzy dobrých ľudí?!...

Jednoho času písaly klebetné veľkomestské noviny o dvoch mladých ľuďoch, ktorí vo veľmeste mnohé, zvláštne ženské srdcia zaujímať.

Jedon z nich otrávil sa v cisárskych kúpeľoch, keď v úrade svojom mnoho peňazí zpreneveril; druhý sťa spisovateľ dost nadaný, po redakciách knihy kradol a predával za viacej rokov, až sa tomu konečne na stopu prišlo. Oba tieto pády veľmi podráždily obecnstvo veľkomestské.

Ten prvý mladík mnohých bol poklamal, tento posledný ale sťa spisovateľ vyviedol takú podlosť, nad ktorou sa každý človek škandalizoval.

Prvému zlorečili do hrobu, druhému dozičili pokutu súdom vyreknutú — triročnú dobu žalára.

Ten prvý sa menoval Aladár a ten druhý Árpád — my sme jich tiež poznali v živote.

A kde že je Hortobágyi a Vári?

Týchto nešťastie, jako sme videli, nie celkom bez jejich vlastnej viny na nich pripadlé, na život a na smrť spojilo. Žijú si na vidieku v dost skromných pomeroch, ale pri pokoji. Ani jich nič mimo ryla a motyky viacej nerozdvojí. Na minulosť svoju nespomínajú a jedon o žene, druhý zas o dcére nikdy, ale nikdy ani spolu, ani pred druhými sa nezmienuje.

* * *

Na skvostnom a utešenom prechodišti Franc-Jozefovom, na ľavom brehu Dunaja, tmolily sa v čas prekrásneho letnieho večera nepriehľadné zástupy hrdého veľko-mestského obecnstva.

V tom zástupe prechodiacich sa je i náš Martinko so svojou Elenkou. Pred nimi ide dvoje za rúčky sa vedúcich dietok: Martinček a Elenočka.

Blažene si žijú a dobre sa majú, ale i jiným ľuďom dobre robia. Mnohú pamiatku urobili už i doma svojim rodákom, ale nie menej dobre robia tej slovenskej chudobe vo veľmeste. Všetko jich požehnáva.

Po sparnom dni prechodia sa tu i s dietkami. —

Jako sa tak prechodia, zbadajú, že dolu na nábreží Dunaja sbehujú sa ľudia.

Čo to tam nového?

Nepatrná to vec.

Jedna opilá špatného vzozrenia žena tlče somárka svojego, čo káričku, putňami naplnenú, tahá, takže sa už i strážca pokoja do toho zamiešal.

Kto je to tá hnusná žena?

Vidieť ju, poznať a omdlieť — to bolo jedným okamžením u Elenky.

Martin priam uhádol omdletia príčinu.

Tá opilá žena nik vám nebola iná, jako nám známa, niekdy tak hrdá — Amálka.

Klesnúc v spoločenskom živote na to najhoršie, octla sa naposled pri takejto výžive.

Detičky Elenkine nalakaly sa. Martin odvážal už pomali k sebe prichodivšiu ženičku svoju na koči domov.

Na nábreží Dunajskom bolo vidno, jako hrba detí obskakovala a drážila opilú ženu a jako sa ona proti samopašným uličníkom s hroznými kliatbami bičom bránila a oháňala.

Otec útrapov v El-Arisch.

Od *Slowackého*.

Triráz už zlatý mesiac sa pominul,
Čo na tom piesku stán som svoj rozvinul.
Maličké dieťa kojila mi žena —
Krom toho mal som tri dcéry, troch synov.
Celá rodina, teraz pohrobená,
Sem prišla so mnou. Deväť dromedárov
Išlo deň po deň tej púšte rovinou
Živiť sa krmom nadmorských ajarov;
A večer všetci lahli si pred stánom,
Tu, kde oheň sa už dávno nepáli.
Dcévky po vodu chodily so džbánom,
Synovia moji oheň rozkladali,
Žena, s dcerečkou pri prsách, varila.
Všetko teraz tam, — tam, kde tá mohyla,
Nad nouž pomníkom suchá trčí viccha,
Všetko tam leží pod tým kopcom Šecha!
Sám sa navraciam, samotný zostal som!
Trikrát štrnásť už slnkov prekonal som,
Jako do môjho pláteného dvora
V tej quarantine vletela pomora.

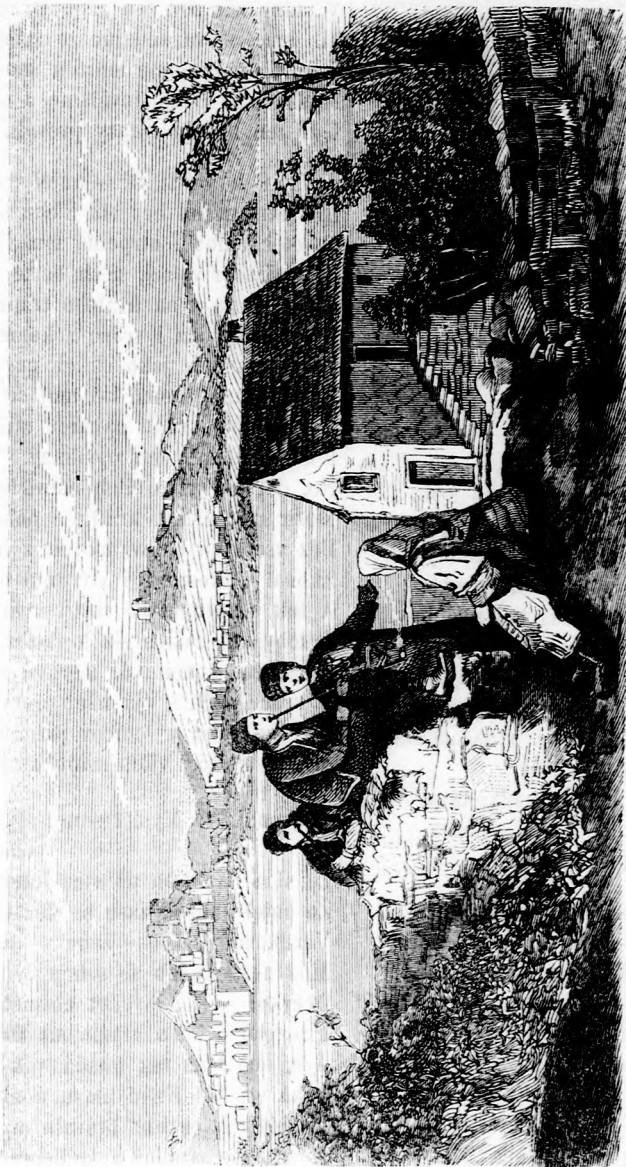
Ach, nevedomá tá boľasť nikomu,
Ktorá hlboko srdce mi rozrýva!
Idem do svojho na Libane domu —
Divá v zahrade zpyta sa olíva,
Starče, o starče, kde sú tvoje dietky?
A pestované rúčkami dcér kvietky
Zvolajú: dcéry kdes' nechal ihravé?
A Libanona chmáričky sínave
Pýtať sa budú po synoch, po žene.

O deti moje! — všetky pohrobené —
Tam pod ukrutným pieskohrobom Šecha.
A všetky na mňa volať budú echá,
I všetci ľudia: či vraciam sa zdravým?
Čože odpoviem, jako jich odpravím?

Prišiel som. — Stánok rozbijem si pevný.
Tíško pokládli velbludy sa moje;
Dieťa sta anjel obrázka malebný
Krmilo vrabce, a ptáčiny roje
Na hlávku, plecía, sadaly deťinné. —
Vidíš maličky ten jarček v doline?
Odtiaľ najmladšia bežala dievčina
S džbánom na hlave priama sta trstina
Prišla ku ohňu. i vodou z potoka,
Smejúc sa, z lahka prskala na bratov.
S ohňom najstarší rozpáleným oka
Skočil, — a ruky džbán jej z hlavy vzaly,
Íriekol: „Hojnou Böh buď ti odplatou —
Pekelný smäd mám — tu strašne ma páli!“
Riekol i vodu vypijúc zo džbána
Zrúti sa na zem sta palma zlámaná.
Priskočím razom — pomoci nebolo!
Na telo padly sestry bratovo...
Ja zkríkneť vztekla: „Nech sa nik neváži!“
Schytím mŕtvolu i vyhodím stráži,
By na železnú vidliská ju vzala,
I v zarazencov hrobe pochovala.
A od tej noci boľasť otcových
Vyznačené mi štyridsať dní nových.

Tej samej noci Hafne i Amina
Na jedno lôžko k spánku sa pobraly;
A tak tichúčko obe umieraly,
Že báz po smrti najmladšieho syna
Oči sa moje spánkom nezavrely,

Dve moje dcéry zarazou zronené!
Vyvliecť kázal som strážnikom z izbice.
Železné vstrkli háky i vidlice.
Dcéry sťa starším prislúš dievčencom,
Izbu vlasami zamietly rodičom.

Šibeník.

Ja nepočul som, keď obe umrely —
I vlastná matka sama neslyšala
Bázr znám, že takže tej noci nespala.
Ráno obedve, čierne — zdrevenené —

Beží to slnko nebom lazúrovým,
Vždy za tým lesom vychodí palmovým,
Vždy tam zapadá do piesku hlboko,
Vždy je obloha jasná jako oko:

A mne zdalo sa v tom čase trudnosti,
 Že slnko k slnku nemá podobnosti,
 Že tvárnosť nemá, jakú včera malo,
 Lež že sa v krve horúcej zúpalo . . .
 A nebo jasné, pri strašnej záhube
 Mojeho plodu, trojky mojich detí,
 Zdávalo sa mi, že je hmlisté, hrubé
 Zemi úžasom, i slnka purpurou, —
 A prosba moja, že viac nedoletí
 Ku Pánu Bohu, keď zakryl sa chmúrou.

Tak — tak — dni desať prešlo, bázr nie
 skoro —

A zbytok detí žilo — všetkých štvoro.
 Moja ženička nariekať prestala
 V najmladšej dcére celá sa kochala, —
 Že zdravá, čerstvá je malá nemyja,
 Ukojenejším cítil som sa i ja, —
 Bo neveril som, žeby vezmúc troje
 Chcel mi Bôh zabráť, všetky deti moje!

Bola to teda pekelná hodina,
 Keď hladiac na tvár najmladšieho syna
 Smrť som v nej poznal! Ja ho tak pestoval!
 Najpru na tvári znak vystúpil drobný —
 Nik ho nevidel — ja ho spozoroval!
 Znakom predošlým na vlas bol podobný.
 Stať môj stával sa syn prvorodený
 Z jasného blady, z bladáho červený.
 Železné škvrny na líc oboch strane,
 Zkriknem zúfale: „Zas' smrť v našom stáne!“
 I schytím syna a plný obavy
 Vynesiem na step, hodím medzi favy,
 Aby tam ho smrť zhrýzla do ostatka,
 I žeby na to nehladela matka.

Pri konajúcom tam načúvali sme
 Já s veľbludami, — všetci klačali sme —
 Lámal som ruky, krik môj ozýval sa:
 „O by nezomrel! — načo som ťa zplodil?“
 A nelútostný mesiačik díval sa —
 Keď môj syn zkonal, on práve vychodil,
 Chvilu tých trapov musel si vyberať,
 Počuť ston otca, a syna umierať,
 Vidieť postavu trápnu Laokona
 Otca, štvrté keď dieťa pri ňom koná.
 Keď zkonal v mojom otcovskom útisku,
 Chcel som na popol zpáliť ho v ohnisku.
 Sotva zatlela ľahká na ňom šata,
 Schytím mŕtvolu, vyrútim hrobárom.

Na Šecha meste složili ju starom.
 Lepšie pri boku mu sestár i brata!
 A od tej noci bolastí otcových,
 Vyznačené mi, štyridsať dní nových.

Pod kruhom slnka, jako krev červeným,
 V stáne zárazou tou zapovetreným,
 Žili sme, slova nedajúc zo seba,
 I smrť pred samou smrťou sme ztvárali;
 Mysliac, že Boha dovoláme z neba,
 I že ten balván zárazy preválí.

Vrátil — vrátil sa! — anjel vrátil s' zhubca!
 Ale mňa našiel bez síz i bez srdca.
 Ja otec bôlov i utrpenia muž,
 Nedbal som viacej, nech berie všetko už!
 Mal som za syna tretieho trápenia
 Zrenice bez síz i srdce z kameňa.
 Bolast' mi bola jako chlieb povšední.
 I pod očami zkonal mi môj srední,
 V rodinnom kruhu najmieň milovaný,
 I od najmenej detí oplakaný.
 No, dal mu za to Bôh náhradu hojnú
 Moru smrť tichú, krátku i pokojnú
 Bez všetkých bôlov, morom zlým omámen —
 Zkonal i zkostnel, i ztvrdnul na kameň.
 A tak ukrutnym po smrti vyhladal,
 Jakoby ani našich síz nežiadal,
 Ale chcel aspon tvár meravú vraziť
 V srdce nečulé, oči nám preraziť,
 I večne volať v rodičov pamäti:
 „Otče, ó otče, vidíš svoje deti!“

Skonal. — Myslel som . . . Lež dost ne-
 chajte ma —

Že sám Pán Boh už viac ľutosti nemá,
 Že anjel zhubca zase sa doženie
 Vezme mi dieťa — ženu — a — po žene
 Mňa nešťastného so sebou zaberie.
 Dcérko! — Ja myslieť nesmel viac o dcére!
 I rozpač o ňu nehrýzla ma žiadna.
 Ach, ona bola tak mladá, tak ľadná!
 Taká veselá! Hneď hlavu ubohú
 Do bielych chladíť brávala mi rúček —
 Hneď zase zrobiať z hodbávu osnovu
 Okolo cedru behala po tráve
 Stať pracovitý snujúc ju pavúček.
 Hlad i ten pás môj, čo blyští iskrave,
 Ona robila — i tie smutné oči
 Ona rúbkami zlátistých vrkočí

Tak zacláňala, že hľadel som na ňu,
 Jako na slnce i púčok ružový.
 My v nej ctili sme domu nášho paniu!
 Ona sta anjel strážca opravdový,
 Najmenšie dieťa v kolísôčke striehla,
 Keď vzdych počula, pomáhať pobehla, —
 I všetky ztráty naše oplakala,
 I naše slzy na vlasy pobrala.
 Desať dní prešlo i nocí, tak dlhých,
 Že smrť zájsť môhla na dno pekla žhavé.
 Desať dní prešlo, desať nocí druhých —
 Blesky nádeje mihaly iskravé.
 Konečne pamäť zmizla mi i moci,
 Uložil som sa i zadriemal v noci.
 A vo sne, každý snadno mi uverí,
 Zhliadol som svoje zomrelé dve dcéry.
 Prišli lahučkým zastreté závojom,
 I pozdrviac ma hrobovým pokojom,
 Pošly tichými očami blyštiace,
 Navádzať iné v tichých stánach spiace.
 Šly ticho, zvolna, zchýľily sa nízko
 Nad matky lôžkom, dieťaťa kolískou.
 Potom po mojej najmladšej dievčine
 Obydve ruky vystieraly siné.
 Zbudím sa, zkríkneť i umrelé deti
 Klajem volajúc: „Krety, moja Krety!“
 Prišla sta ptáčik tíško po koberci,
 Objala otca, i dotkla sa šije,
 I bol som istý, že Kreta mi žije, —
 Cítiac jej srdce bijúce na serci. —
 Ale pozajtra zaplakal môj stán —
 Dcéčka!! — lež, načo bolasti šíriť mám? —
 I to mi dieťa krutá smrť vydrela
 I ta mi dcérka na rukách umrela!
 Bola to jedna z najstrašnejších chvíľa,
 Keď ju bôlami smrť v článkoch trhala, —
 „Pomáhaj otče! — spomáhaj!!“ — volala.
 I mala vtedy červené ústočká
 Sta lístky ruže, keď sa kus rozchýľa.
 A s tým mi krásna umrela devočka.
 Myslel som, že žiaľ srdce mi rozštvrtí.
 Pekná sta anjel bola i — po smrti.

Prišli nado mnou plakať neborákom
 Strážnici, prišli — vydrieť mi to telo —
 I ukrutníci zadrapiť hákom —
 Hákom na poprsie zarypnul na bielo
 I tu — bohďajby, jak ja, neumreli —
 Tu pred očami prse jej rozdrelí,

I zošpatili peknú jej podobu.
 Vzal som ju, i sám zanesol ku hrobu.

S založenými na prsách rukami
 Sedela matka pod stanu plachtami.
 Sedela v kúte celkom ožlknutá —
 Dcéčka pri prsách celkom uvädnutá,
 Bo mlieko matke začalo vysychať,
 Deň po dni bolo plač v kolíske slýchať.
 A tá púština — niet detí — v mohyle!
 Ona ináče vyhliada dost mile,
 Dakomu zlatou, jasnou i príjemnou —
 Pre mňa je ona — rovinou pekelnou!
 Cez tie roviny cez piesku vrcholy
 K hrobu mi vliekli dietočiek mŕtvoly.
 Tam na tom kopci, kade more bije —
 Tebe len šumí, no mne strašne vyje,
 A keď s víchricou na tie brehy skáče,
 Tebe len šomre, mne žalostne plače —
 Čo deň, keď prišla večernia hodina,
 Spievajúceho čul som muezina,
 Sfaby môj biedny osúd bol lutoval,
 Smutnejším zavše hlasom vyspevoval,
 Kričiac zo svojho pieskového stoha
 Prenešťastnému otcu veľkosť Boha:
 „O, budže mi ty pochválený Allah!
 Šumom požiarov, ktoré mestá pála,
 Zemetrasením, ktoré hrady borí,
 Zárazou, ktorá tvorstvo, ľudstvo morí,
 I berie deti z lona rodiťelky, —
 O Akbar Allah! — Allah ty si veľký!“

Všetko, čo malo podobu človeka,
 Začalo bočiť odo mňa z ďaleka.
 A stánu môjho — dcérky ho upriadly —
 Plachty na rose, počernely, zvädly,
 I podraly sa, i ľahko rozpiaté
 Boly sta práchno z hrobových már vzaté.
 Zárazu bolo znať na stáne samom
 A čuj! — tie vrabce, čo len pred nedávnom
 Pri každom slnka zletúvali blesku,
 Sberať mrvinky i kúpať sa v piesku,
 Jako mi deti moje pochovali,
 Schodiť sa pred stán napotom prestali.
 Či odstrašilo jich plátno otupnô
 Stánu mojeho? — či tvár moja biedna?
 Neprišla viacej z ptáčin ani jedna,
 I zbadal som to — i bolo mi smutno.

Päť dní po dcérke — Bože, Bože drahý!
 Zhučaly večer hrozne mora valy!

I slnka purpur včasia zatopily.
 Na nebi čierne chmáry sa skopily,
 Prišla noc, dosiaľ pamäti ohýdná,
 Temná, od hromov červenosti vidná.
 Ešte dnes cítim, vidím tie zápusty,
 Čujem, jako stán dážď mi šlahá hustý,
 On praská, šuští, vetrom sa kolíše,
 Koly rúšajú i celý sa kníše.
 Plachta od blesku celá je červená
 Podobná hrobom satanským z plameňa.
 Tak sa mi zdalo, že v tom víchre tmavom
 Počul som mŕtvé dieťočky za stánom
 Vzdychať a plakať dojmave, hlucho,
 Nadstrím lepšie zrak, srdce i ucho:
 To stenal víchor — i myslím sám v sebe
 Jak to tým deťom v takúto noc v hrobe!

Čo tú strašnú smrť zradne všantročilo
 Pod môjho stánu plachty už deravé?
 Hrom bije hromom, blýska sa jasave —
 V kolíske dieťa z ticha zakvílilo,
 A plač ten musel strašným byť výrazom.
 Bo matka i ja, jedným oba razom
 Kde spal, stáli sme, ten chrobáček lichý —
 A bázr dieťaťa plač bol temný, tichý,
 Nám zdal sa obom žalostne kriklavým,
 I tak dôrazným, i tak dojímavým,
 I tak zo srca hlbiny vyliatým,
 I tak rozumným, i takým prekliatým,
 Že sme zostali jako zarazení,
 O nádej, pamäť i um pripravení!

Bôle znať žiadnou nedalo žalobou,
 Zomrelo takou, čo tamtie chorobou,
 I pošlo lahnúť medzi trupy bratnie —
 Moje najmilšie, i moje ostatnie!
 Smrť mi ho vzala čierna i úžasná,
 Viac sa nevráti, moja duša krásna!
 Nie dost otcovi šesťorakej ztraty?
 I siedmo pošlo, viac sa mi nevráti!

Noc prišla druhá, blyštiaca hviezdami,
 My sami s matkou — a v stánku pred nami
 Ležalo dieťa na stole neživé,
 Na tele znaky mŕtviny strašlivé.
 Srce divnými vrelo mi citami,
 Že keby mohlo bázr tak zostať s nami, —
 Čo len hľadieť naň! V našej samotnosti
 Ubudlo by nám z srdca pol žalosti.
 Toto už ani zárazy stráznici

Ni ja neniesol do Šecha kaplice, —
 Kde mojich detí hrobu stojí brána,
 Ale ho matka ta zanesla sama.

V tom stáne pustom sám bol som so ženou.
 Či mi uveríš? — miesto, by spojila
 Nás bolasť, — žalosť, dušou rozžialenou
 Neznámou dosiaľ otravou víchrila,
 Ktorú len sám Bôh z nej v raji vyčistí.
 Žiaľ ten podobným stal sa nenávisti,
 I v tej podobe zastal medzi nami.
 Tak rozlúčení boli sme a sami.
 Jedon k druhému neriekli sme slova,
 Jaká rozmluva, jaká tu byť mohla
 V tom pustom stáne, medzi mnou a ženou,
 Medzi mnou otcom a matkou tých detí?
 Slnko vzhádzalo purpurou červenou,
 Varom žiarilo tam, kde teraz svieti,
 Jako požiaru iskřavá pochodeň.
 Tichosť hrobová stán opanovala.
 Len keď dakedy myš ju porúšala,
 Žiadného ináč nič zvuku iného.
 Tak dočkali sme dňa štyridsiateho.
 I Quarantainy prišli k nám lekári
 Hlboko hľadiac v naše smutné tvári.
 Každý z nich veľmi na nás sa zadivil,
 Bo vlas môj zbelel, ja som sa nakrivil.
 A žena moja, pred tým driečna hodná,
 Viacej jantáru i vosku podobná.
 Na hlave mala vlasov sivých veniec,
 Na tvári strašný tehlový rumenec,
 A očí, predtým žiar a blyskavice,
 Teraz jako tých, čo výjdu z temnice.
 Lekár nám kázal nad srdce uderiť,
 Tam, kde mor strašný prvý znak hádzaval —
 Ja bol som zdravý, — či budete veriť,
 Mňa, čo som všetky mŕtvolky bozkával,
 V tej Quarantaine, mňa našli zdravého!
 Žena, čo netkla ani sa jedneho,
 Tá nad prsami uderená zbledla,
 I zachvela sa, i s krikom upadla.
 Mŕtvolu ženy vezmem do rúk svojich,
 Vnesiem do stanu i položím na zem,
 Žiaľom zmorený sťa mŕtvy k nej padnem,
 I na štyridsať precítnem dní nových.

Pred samou smrťou vyznala mi matka,
 Že chcela z hrobu svojeho dieťatka
 Dákej pamiatky z hrobu, či z kameňa,
 Či vlásku v zlatých na hlave obrúčkách

Na v samotnosti aspoň potešenia.
 Pozri obrázok, čo držala v rúčkach,
 Tie zlaté vlásky — i tak teraz sväté —
 Sú v hrobe z hlávky maličkého vzaté.
 Tá biedna matka tolko mala moci,
 Že vykopala dieťa o polnoci,
 Našla ho ešte nerušené celé,
 I pobozkala ústočiek korale,
 I zas vložila medzi hrobu steny.
 Tie upomienky i ten bozk posledný
 Z úžasnej zeme Šecha ukradený —
 Zabily matku, zbavily ma ženy.

Z novu tú bránu Šecha otvárali,
 Kde matku mrtvých, mrtvú pochovali.
 Do pláteneho prišiel som zpät dvora,
 Schovať sa v tieni sťa nočnia potvora.
 Ani ja slnko na nebeskom sklepe,
 Ani mňa ľudia nezreli na stepe.
 Stal som sa jako zdetinelý, starý —
 V pamäti mojej žiadnej živej tvári!
 Samé tie bladá i ukrutné líca,
 Ktoré mi zkradla zárazy mŕtvica.
 I každého dňa, každej noci temnej,
 Bývaly so mnou v tej izbe plátenej.
 Mlúvil som s nimi i rozmyšľoval som
 O reči, ktorú s nimi rozmlúval som.
 Hlas nápodobnil i dakedy časom
 Trafil hlas, čo bol mojich detí hlasom.
 Zo šialeného budilo ma spania
 Strašlivých hyen divé zavýjania
 Nad mojich hrobom — i načúvam bladá,
 Keď nad mŕtvými plačú mŕtvojadi.
 Bol som jako had, keď teplota zmizne —
 Míňaly sa dni i letely týždne,
 Bez všetkých bôlov, pamiatok, omámen,

Stal som sa tvrdým, studeným sťa kameň.
 I raz — Bôh hľadel na mňa samotného —
 Hľadím do dvier — i volakto pribúda —
 Ach, nebola tvár človeka živého,
 Lež hlava môjho starého velbluda.
 Pozrel i hľadel — a to tak milostne,
 Že som sťa dieťa zaplakal žalostne....

I tak minulo trapných štyridsať dní —
 Lekár zátvoru riekol, že som volný!
 O horká volnosť — horká mne svoboda,
 Keď všetko ztratíš, — volní ťa náhoda!
 Jako budete, ó, oči slzavé,
 Sberať tie koly i plachty deravé!
 Ktoré, o Bože — Bože večný, sviet mi —
 Do toho piesku zabíjal som s deťmi.
 Pomoc ty sobrať, Bože, som sám a sám —
 Jak ja zamlčím, volať bude ten stán,
 Tie plátna všetky bolasti povedia,
 Všetko videly ony, všetko vedia!
 Či jim nepoznať, že sa múk obrazy?
 Hľaď, dotkni sa jich, neboj sa zárazy!
 Neboj sa smrti, prizri sa tým stínom!
 Veď ty človeče nie si mojím synom!
 Lež nie, utekaj, ja viem, že tie plátna
 Hrôzne sa musia človekovi zdávať. —
 Zomrieť zárazou, ach to je smrť strašná!
 Začínaš vlastných bratov nepoznávať,
 Potom ťa oheň páli, prse horia.
 Ach, tak skonali i moji osmoría!
 A ja hľadel som na jejích neresti,
 Za tri mesiace, ja otec bolastí!
 Teraz, hľa! deväť velbludov podražných —
 A na nich — pozri — osem jukov prážných.
 Nezbudlo mi nič, okrem Boha Pána, —
 Tam ten môj cmiter — i tá cesta žiaľna!

Petruškin.

Lazar.

Poveš z Hercegovinského života.

Podáva *Felix Kutlík.*

Spev ptáctva, radosť šťastných ľudí a okrasa diev pomínie sa; pár divých hrdličiek, dve srdcia milencov a láska materina sa rozdvíjajú. Všetko drahé a milé sa míňa, všetko na tomto svete je nestále: okrem boja Slovanov, ktorý vedú od storočí za život svoj s nepočítanými priateľmi.

Viem, že sa Vám lúbia kvetnaté vršky, spevavé hory a v nich roztratené malé domce slovanské. Jakoby nie, veď v dedinôčke také

býva otec, matka, brat, milenka a ľud dobrý, verný Bohu, verný rodu!

Takou milou slovanskou dedinkou je v Hercegovine i Nové Selo, bydlisko verných otcov a matiek, verných Bohu a rodu, tiché milé miestčko, kde každý mladík zaslúži meno junáka a kde každá deva v slovanskej nevinnosti odrastá. Nevedie do Sela tá zunaná hradská, k nemu vedú len cestičky a chodníčky, ono je skryté za horami a lesami, ovinuté potôčkami, ono sa skrýva pred svetom.

Za dávnych časov ležala dedinka Nové Selo pri hradskej. Agovia, begovia, spahovia, subaši, nizami a pandúri harali tríznil, ustavične ukrivďovali občanov na majetku, devy na cti. Na náradu starého Nikolu rozlúčili sa Selania s dedinou, i preložili ju medzi hory a lesy, aby Turkovi v ceste nestála. Rozlúčiť sa s dedinkou, kde si sa narodil, žil, hrával čo dieťa a stal sa človekom, je ťažká vec; no opustíš všetko, keď ti tak, jako to starý Nikola Selanom vyprával, opíšu: že v novej domovine zachrániš si všetko to, čo ti je sväté a drahé.

„Deti,“ vravieval v radách Nikola Selanom, „neprejde dňa, kdeby dáky náhončí toho diabla v Carihrade v dedine našej nás netrúpil. Žijem tu sedemdesiat rokov, ale neprežil som v Sele našom sedemdesiat spokojných dní. Len si to dobre povážte, čo mi matka hovorila. Práve vtedy som sa vraj narodil, keď kadi¹⁾ vrátil sa do domu nášho, i odviekol za mňa desať piastrov. To som už i sám zažil, že mnohých z vás, keď ste prijímali sv. krst, sv. telo Spasiteľa, keď ste boli pri službách Božích, napadli Turci, a len poplatkami bolo vám možné stať sa účastnými darov chrámových.“

„Tak je, pravdu hovorí otec Nikola!“ zvolali vozdy na reči jeho utrúpení Selania.

„A kolkí stratili ste,“ vravieval Nikola, „keď si aga u vás zuby zabrízgal²⁾, najkrajšiu jahničku, kozičku atď., a že ste ho nachovali, museli ste mu i za to platiť.“

¹⁾ Sudca.

²⁾ Keď sa Turek u kresťana hostí, dá si za to platiť; veď si — vraj — zuby kresťanským jiedlom pošpinil.

Podobné reči Nikolove k tomu priviedli občanov, že dedinôčku opustili a odstehovali sa medzi hory a lesy, kde väčší pokoj mali, jako v starom Sele. Jako vrabec za hospodárom, koza za trávou a kriačkami: tak Turek túžieva za dedinami kresťanov, aby sa zmocnil majetku a stal sa przniteľom cti kresťanskej.

Nikola bol veľmi cteným od svojich spoluobčanov. Jeho vlastnosti každému milým ho učinily. Znal deje a povesti národné, poznal otcov a dedov, vedel vyprávať o bojoch a víťazstvách; preto obyčajne každý chodieval k nemu na besedy, najme v zime za dlhých večierok. Hostia chceli poznať dávne a staré deje, ktoré on vďačne vyprával; veď tými uduševnení uchránili si Hercegovci reč, vieru a život. A keď mládeži vyprával pád svojich troch synov, mali ste len vidieť ten velebný oheň na tvári starcovej!

„Padli moji synovia,“ vravel Nikola, „veď Hercegovec v dome nesmie umrieť, ale na mejdan¹⁾. Daj jim, Bože, večnú slávu a všetkým veriacim!“

To boli reči Nikolove.

„A či si pomstil svojich synov, otcé Nikola?“ spytovali sa starca mládenci.

„Pomstil jích národ, no i ja som bol v boji s národom,“ odpovedal Nikola.

„A kedy príjde deň svobody našej? Kedy Hercegovina bude svobodná?“

„Deti,“ vravel vážnym hlasom Nikola, „na tieto otázky vám odpovedať neviem, veď neseďím v rade Božej! Že On, ten Všemohúci vzkriesi a osvobodí nás, to verím, to viem a to vám i ja vravievam. Ale deti, ešte mnohí zhnú z národa nášho v jarme tureckom, ale nech vás, tak jako mňa, to teší, že deti naše budú svobodnými. Aby sa to stalo: držte sa Boha, ctite rodičov a starcov, nech vám je svätá vaša a bližných nevinnosť: potom len premôžete zlostného Turka. Kolkoráz už deň svobody našej svitnul, no vždy ho zahňala nevera, podlosť, zradenie mužov a vodcov a my sme tak v jarme vyrástli, ale i v jarme naučili sme sa ctiť svobodu.“

¹⁾ Mejdan = bojište.

V kruhu známom, rodinnom milo sa sedí a beseduje, zvlášte Hercegovec je povestí národných vzorným miláčkom. V Hercogovine točia sa besedy okolo takých rozličností, ktoré sú nám Slovákom ani dla mien nie známe. Tu sa vraví o únose diev, o tríznení krestanov, o výpravách hajdúkov, o jednotlivých junákoch; potom zase spievajú sa junácke a milostné, bólu-plné piesne. Starí mladým vyprávajú a opisujú vojny, pomsty, smrť a život junákov, pamätností o skalách, lesoch a rumoch. Besedy a rozhovory také vykudzujú prešlosť, za ktorú sa Slovan len preto stydiť má, že pomáhal nepriateľovi seba samého zničiť.

Nikola sedí v domci svojom otočený zvedavými junákmi, ktorí prišli k nemu na besedu.

Sedivý vlas zdobí hlavu jeho, oči jeho neztratily blesk, ktorý je milo-strašný oheň, ktorý mládež miluje, veď tej budúcnosť národa veští, hromy hádže s nimi na zkazonosnú rôznosť, na zlosť nepriateľa. Usmievavo hľadia mládenci na Nikolu, jakoby mu vravili:

„My sme dosiaľ boli vernými viere a národu, veď tvoje reči nás za ne oduševnily.“

Krásny veniec junákov je dnes u Nikolu. V jich očiach zjavuje sa žiaľna, túžbou preniknúť spokojnosť, v jich srdci je živá slavná minulosť, ale dnes jich len biedna prítomnosť zamestknáva. Jedon z junákov pri guzlach ospevuje vlast slavnú, ktorá sa má utvoriť, druhí načúvajú jeho spev. Najvznešenejšia v piesni vyslovená túžba bola tá, kde spevec nechá padať v boji junákov, kde spieva, že matky a milenky haňbia sa v boji padlých synov a milencov oplakať. Spevec pieseň dospieval a poslucháči v tichosti premýšľujú o obsahu dospievanej piesni.

„Deti,“ hovorí Nikola, „pekné je obeť sa za vlast a v boji smrtnom účasť brať. Hej, keď si pomyslím na ten milý mládenecký nepokoj, keď hnali sme sa na zlostného Turka, keď nám háral česť a majetky, keď sme zastali nevinnosť, keď sme odpadlíkov trestali, keď sme súd vydržovali: deti, ja vtedy omladnem a myslím, že tie staré časy sa len včera minuly, že som sa z boja len včera vrátil, abych si v kruhu domácim

odpočinul. Ale keď som sa zamyslel na tie staré, trúdno-slastné časy, budeme sa dnes s nimi zabávať, dnes staré hroby oživíme. Otvorím vám hrob, na ktorom čierny kríž stojí, v ktorom spočíva mladík, junák smelý a verný viere a domovine našej. Ešte nikdy neotvoril som v rozpravách svojich hrob ten, veď duša ma zabolí pri rozpomienke na junáka Lazara, ktorý v ňom odpočíva, keď si pomyslím, že bratská ruka vyhasila jeho milý a nádejplný život, z pomsty pre domnelú urážku cti a pohostinnosti. Počúvajte!“

* * *

Ešte v starom Sele našom, začal starý Nikola povest o Lazárovi, stál domec, patriaci vdove Jelene. V ňom bývala ona s dvanásťročným synom Lazarom. Láska jej k synovi bola opravdivá, bola materinská. On bol jej potešením, radosťou, životom; o ňom snila, nad ním bdela, o ňom myslela. Muž Jefrem slavno skončil život svoj na bojišti. Prepadol bašu, ktorý z okolia nášho vliekol chlapcov za Janičárov. V boji tom osvobodil chlapcov, ubil bašu, ale i on sám padol. Jelena malého Lazara v dobrom cvičila, stárež uctiť prikazovala a ducha junáckeho v Lazovi vyvinúť sa vynasnažovala. Jako orol mladé pod oblakmi lietat učil a na jich kráľovský rod upamätávať nepotrebuje, tak nebolo treba Jelene učil Lazu o slavnom živote, keď bol synom Jefremovým. No Hercegovka telesne porodí a duševne zrodí deti svoje.

Deti, poznáte harač, zulum¹⁾, poznáte bašov pekelnú zlosť? To všetko videly už oči vaše! Ja všetko to nenávidím, čo z druhého žije, no nenávidím tisíc násobne Turka, ktorý nás za stádo hoviad považuje, ktoré ubíja vtedy, keď sa mu líbi. A či poznáte harač²⁾ detí? Či neodoberajú divokí Turci matkám našim dietky? Veď i vás skrývali pred begmi, ktorí násilne brali chlapcov a vďačili sa nimi bašom, tito ale tomu pekelnému zradcovi v Carihrade, ktorý si z nich utvoril nepremožiteľné voje Janičárov, našich najväčších nepriateľov.

1) Zulum = násilenstvo.

2) Harač = daň.

I naše Selo navštevoval ten zlostný Ajdar-beg, aby chytil našich synkov a vďačil sa nimi sultanovi. Dobre vedel, že jeho otca, keď chlapcov v Sele našom sobral, otec Lazov Jefrem zničil; i to dobre vedel, že po Jefremovi zostal syn Lazo, ktorého teraz zajať si umienil, aby tak otcovu smrť pomstil.

Keď sa Ajdar k domu Jeleny priblížil, privítala ho slušne, ale nie služobne.

„Kde ti je syn Lazar?“ spýtal sa raz Ajdar Jeleny, keď ju zase navštívil, „prečo ma pred konakom¹⁾ tvojim nikdy neprivíta?“

„V horách pasie stádo,“ odpovedala Jelena. „Čo máš s nim? Keď mi to povedať nechceš, nuž choď za nim a tam s nim hovoriť môžeš.“

Dobre vedel Ajdar, že v horách sú i päťnásť roční chlapci nebezpečnými bojovníky, že tam každý kriak prechováva smrť. Jako by sa bol opovážil v hore Lazu vyhľadať? Ajdar čakal na dobrú príležitosť a príhodný čas, kde by bez nebezpečenstva Lazu zajať mohol.

Všetci čobani²⁾ boli pred Vstupením Božím so stádom na horách, len jediný Lazo sedel doma pri nemocnej, umierajúcej matke svojej. On, ktorý od detinstva neplakal, dnes slzí roní, keď vidí, že mu matka umiera.

Jelena ešte raz zmužila sa a vrúčne obejmúc syna, šeptala:

„Chráň sa Ajdara, ktorý ťa chce zajať, ktorý chce ťa dať za Janičara. Pomodli sa za matku a buď verným viere a Hercegovine. Nikola bude tvojím otcom, toho ti nechávam na ochranu.“

V poslednom zápase smrteľnom nachádzala sa Jelena, keď Ajdar so subašmi³⁾ obklopil dom jej.

Vyzvedači boli zanesli Ajdarovi zvest, že matka Lazova umiera, pri ktorej on zronený sedí. Ajdar chtiac použiť príležitosť, vybral sa do Sela, aby zajať ľviča, ktoré pri mrtvej matke zronené sedí.

Čo i veľká bola bolesť Lazova, čo lúčenie s matkou bolo preňho veľmi ťažkým, omra-

čujúcim, preca zbadal, keď Ajdar so subašmi obkolesil dom jeho.

Lazo sa ani nehohol, ba keď ho beg von vyvolával, ešte väčší pritúlil sa k matke, aby nemohla počuť známy hlas Ajdarov, ktorý ju mohol usmrtiť.

V takomto položení umrela Jelena.

Lazo pristúpil ku oknu a spýtal sa Ajdara: „Čo chceš, begu? Čo ťa práve dnes do Sela priviedlo?“

„Nevolať nás dnes tolkoráz muezin¹⁾ k modlitbe, kolkoráz ja volal na teba a ty neozval si sa pánovi svojmu.“

„Nemohol som čuť volanie tvoje, keď som poslednie reči matkine počúval. Prosím ťa, netráp ma dnes žiadostami, ani nechcem vedieť, čo chceš. Nechaj ma dnes, abych mrtvú matku do zeme uložil, i sľubujem ti, že príjdem sám k tebe, bych vôľu tvoju počul.“

A nečakajúc ani Ajdarovu odpoveď, odstúpil od okna.

„Subaši,“ zvolal Ajdar, „podpálte na konaku strechu; nech zhorí tá zlostnica a nech oheň vyženie von momka²⁾, aby tak stal sa našou korisťou!“

„Nerob to, begu,“ vybehne von a zvolá na Ajdara Lazo, ktorý v izbe rozkaz begov počul. „Pozri, hneď si asraelom³⁾ poľúbený!“

A Lazo držal namierený dieferdan⁴⁾ na bega.

„Dnes nikoho usmrtiť nechcem, keď moja porodica⁵⁾ mrtvá leží; no ty ma donútiš k tomu. Nemáš a neznáš ľudskosti, lásku syna, úctu, ktorú chováme ku mrtvým, že ma trápiš dnes, že matku spáliť chceš. Vzdial sa, žiadosť tvoju vyplním, len teraz vzdial sa!“

Lazar prestal bega prosiť, keď zbadal, že strecha horí. Pribehol ku matke, vzal ju na ramená, vybehol s ňou cez oheň pred dom, šaty zapálené na mrtvej uhasil, matku si k nohám zložil a za okamých dával sa na dom otcovský. I obrátil sa k zarazenému begovi:

¹⁾ Muezin = hlásnik na minarete.

²⁾ Momak = mladík, čeladník.

³⁾ Asrael = anjel smrti.

⁴⁾ Dieferdan = puška.

⁵⁾ Porodica = matka, rodič.

¹⁾ Konak = dom.

²⁾ Čoban = pastier.

³⁾ Subaši = čatníci, stráž.

„Zapamätuj si deň tento, begu, zapamätuj si ho; veď previnil si sa na mrtvej, čo ti snaď i tvoj prorok zakazuje. Či ta neza-bolelo srdce, keď si ma videl s mrtvou cez oheň von z domu ísť a jej šaty hasiť? Begu, čoby Laza Jelenin mal moc a čoby tú moc za mrtvé telo toto kúpiť si mohol: ja bych vás len zničil, vás Zulumfarov¹⁾ Hercegovin-

strašné divadlo. Keď rečmi Lazovými rozhnevany Ajdar nás k miestu blížiti sa videl, hned bral sa k odchodu. Naši zbadali, že dom Jelenin len subaši begovi podpáliť mohli. preto uhánajúcich s rachotom kúl riedili a von zo Sela vyhnali. Ja zadržal som na Ajdara svoj dieferdan, ale nepálil som, nechal som ho živého Lazovi.

Srbkyňa, idúca na trh.

ských! Ztrať sa, v hneve sa topí srdce moje a oči plačú. Idz begu, daj mi dnes pokoj, ja sám príjdem k tebe! Príjdem chytró, počef vydáš Lazovi!“

Keď takto Lazo hrozil sa begovi, dobehli sme na miesto žiaľupné, aby sme videli

Mrtvú matku Lazovu odniesli sme do môjho domu, pozdejšie oddali sme jej telo našej zemi posvätenej. Pri zpušťaní mrtvej do hrobu, Lazo zvolal:

„Mati, tys mi v srdci živá!“

I založil si fez na oči, aby sme nevideli jeho lútostivý plač.

¹⁾ Tyrán.

Lazo nemal nikoho v Hercegovine, i stal sa mojím synom, býval u mňa.

„Otče,“ hovoril raz ku mne, „čo si za človeka, keď mňa nechávaš u seba hlivieť? Čo mi nevyovieš z domu a nepošleš ma za hajdúka?“

Videl som, že Lazo choval v duši svojej nádeje vážne, túžby junácke, odhodlanosť mužskú a skutky smelé i odvažné.

„Synku môj,“ odpoviem ja Lazovi, „tys mojím hosťom; teba nikdy z domu svojho nevyovieš. Sám sa chováš, mojich ľúbiš, mňa si ctíš: prečo teda nemohol bys u mňa bývať?“

„Chybí mi niečo, tlačí dákasi túžba srdce moje, ktorú neznám, ktorá ma vždy väčšmi trápi. Keď ešte za dva týždne trápiť ma bude tento nepokoj, potom pre život okrejem i pôjdem k Ajdarovi, aby mi počet z ukrutnosti svojej vydal.“

„Lazo, srdce sirotinské,“ hovorím ja, „pravdu máš, večnú pravdu. Ja ťa nevytváram z domu svojho, ty si synom mojím, a všetko to je tvoje, čo mne prináleží: preto prijmi radu moju, ktorá ti jedine pokoj do srdca prinavráti. Vidíš, tvoje ovce na planinách cudzí čobani pasú, ty ale nikdy nejdeš si ich pozrieť, nejdeš popásť a možno, že ťa už ani tikavac¹⁾ tvoj nepozná. Jedine zo stáda svojho vybudovať si môžeš dom, kúpiš si náradie a tak staneš sa občanom. Potom, i čas je tu, abys jednu z diev našich vybral za ženu, ktorá by ťa opatrovala a odchovala ochrancov viery našej svätej. Prílišný smútok nectí nás, nectí umretých. Vieš, že som troch synov ztratil, kolko túžob zničili mi Turci, kolko bolastí premohla duša moja, a preca nezúfal som; tu som ja starec i teším sa tým, že ma Bôh zachránil, zachránil i druhých a tak všetky kríže nepremohly mňa biedneho starca. Vedz teda, že slavní v zemi odpočívajúci predkovia naši len hodných súdruhov v hrobch svojich očakávajú.“

¹⁾ Baran, ktorý vodi ovce. Keď sa nepriateľ blíži ku stádu, valach hodí pušku na plece a preč uteká; keď to tikavac vidí, uteká za valachom a za tikavcom všetky ovce.

„Otče, ja sa mám pomstíť na Ajdarovi: on musí shnúť! Tu mi daj radu, tu mi ukáž, že ma v nešťastí miluješ a neopúšťaš.“

„Lazo môj, my za živých spravodlivo pomstíť sa máme; mrtví prináležia Bohu, preto Ajdara On súdiť bude.“

„Otče,“ zvolal prudko Lazo hlasom mne neznámym, „my sme Božie nástroje, my plíme teda povinnosť našu. Potom, keď Ajdar na zem sa zrúti, nech sa stane, čo Bôh chce so mnou.“

Onemel som. Nerád hasím oheň mláde-necký, ba keď je možno oživujem ho. Takto hľa Lazo navždy sa pripútal k srdcu môjmu!

Lazo ovce svoje rozdal našim Selanom. Keď i ku mne dohnal nektoré, hovoril mi:

„Otče, ty prijmeš tento dar odo mňa. Ovečky ti dávam, že si ma choval, i abys mal z čoho uhostiť hajdúka, keď príde k tebe! To je vóla moja, ktorú udobriš.“

Na spálenisku rodičovského domu postavil Lazo kríž. Keď som sa ho spýtal, prečo to urobil, odpovedal:

„Nech každý vie, že je to miesto žiaľno-významné, že tam podpálil strechu kresťanskú Turek nad mrtvou matkou srbského syna. Povesť táto v národe našom nikdy nevyhasne; kríž na spálenisku bude hlásať boj proti divému Turkovi.“

V krajoch našich sberali sa begovia a spahovia¹⁾ k fáve²⁾, aby v hrobe ležiacemu zvodníkovi úctu vzdali. Nie je to pravá úcta, je to slepota, ktorú begovia k tomu používajú, by od národa za polosvätých považovaní boli. Medzi tými, ktorí navštíviť chceli fávu, bol i Ajdar.

„Nedoprajem ti tú radosť, nie,“ zvolal Lazo, keď počul, že Ajdar stať sa chce pútnikom, „musíš zhnúť!“

Ajdar išiel na návštevu k Selimovi, ktorý v Dobroči býval, aby sa s nim pred odchodom k hrobu prorokovmu poshovárал. Cestou, sediac na koni, obracal v ruke tesbethu³⁾, aby svet videl, že i on je z tých, ktorí ku

¹⁾ Spahovia = poturčený šľachtic.

²⁾ Fáva = sväté miesto, Mekka.

³⁾ Tesbetha = pátriky.

Kaabe¹⁾ s obnovením sa mesiaca odcestujú. Na tejto ceste Lazo pristavil Ajdara.

„Znáš ma?“ zvolal na Ajdara Lazo. „Nie som kesedžija²⁾, ja som Lazo, ktorý fa pred rokom prosil, abys nedal zapáliť strechu nad mrtvou matkou. A či pohly prosby moje srdce tvoje k lútosti? Či si sa zhrozil nad divadlom, keď si videl horeť šaty na matke? Či nie si synom toho, pre ktorého zahynul môj junácky otec? Či si sa mohol väčšmi previniť na mne? Neznáma ti krvina? Čo bladneš deli³⁾ begu? Vedz teda, že dnes večne sbladneš! Bráň sa!“

Ajdar pohol svoju bedeviju⁴⁾, ktorá letela s ním napred. Lazar, ktorý nemo díval sa na Ajdara, prisadil dieferdan k lícu, zadržal ho na Ajdara, vypálil a beg zrútil sa na zem.....

„Otče, vravel mi Lazo, ktorý po výjave tomto rozochvený a zbúrený ku mne prišiel, Ajdar je mrtvý! Pomštený je otec, pomštená je matka!“

Lazo bol polo živý, polo mrtvý.

Starec zamlčal sa na chvílu; i pokračoval:

Mrtvo ticho bolo v našej Hercegovine. V jarme tureckom hynuli sme. Nikde nebolo počut spievať naše piesne. Mládež žila, rástla a umierala doma. Matky rodily Turkovi poddaných sluhov a úslužných duchov. Náš národ vymieral, náš národ nežil.

V tom čase biednom povstal Lazar a Hercegovina zase ožívať začala. Po horách a lúkach ozývaly sa spevy, mládež tančila kolo, kde tu ponachádzali Turci mrtvých pandúrov⁵⁾, po horách videli sme s večerom oheň, harač so strachom vydieral Turek, Hercegovci zase ožili. A to všetko bolo dielom urazeného junaka Lazara. Bojazlivci predpovedali Lazovi pád; ale oheň junácky v Lazovi nik uhasiť nemohol, veď ho začala svereposť turecká, a ten uhasiť sa nedá.

¹⁾ Kaaba = tak volajú Turci hrob Mohamedov.

²⁾ Kesedžija = turecký zbojník.

³⁾ Deli = smelý, vífazný.

⁴⁾ Bedevija = arabská kobola.

⁵⁾ Turecký čatník, ktorý prenasledúva hajdúkov.

Lazar opustil domovinu svoju, keď videl, že národ s vytrvalosťou nebojuje. A prečo to urobil? On dychtil za bojom krutejším, on chcel s Turkom viesť boj ustavičný a to na život a na smrť. Bože môj! Keď si fa predstavím, Lazo môj, jako ty mladík vrstovníkov v túzbach si predletel, jako duch tvoj plameňom svobody šlahal a pálił, jako si mi vyprával slávu otcov, ktorí nám zanechali deje sväté a vážne, jako si žialil nad zničným Turkami otcovským duchom: ja i dnes zatesklím si za tebou, že sme fa ztratili, veď si sa mal stať vodcom nového pokolenia, postrachom vrahov našich, a to všetko nestalo sa, stať sa nemohlo! Ale neztratili sme celkom teba, veď v pokolení tomto vídavam ducha tvojho.

Pekné sú tie obrázky, deti, ktoré neškvrní zrada, ale zdobí vernosť k rodu a viere. Ja v nich hľadám potešenie v starobe svojej a to v hojnej miere požívam. Už som Bohu dušu pripravil a v živote dlhom o tom sa presvedčil, že len vtedy bude v jarme teraz hynúci Slovan svobodný, keď si slúžobníctvo zoškliví. A keď sretnem sa vo večnosti s Lazom, tomu s radosťou tú pravdu poviem: Lazo, Hercegovina je ešte nie, no bude svobodná!

Kdeže teda mohol najst Lazo život sebe lahodiaci, keď u nás žiť nevedel? Viete, kde je Čierna Hora? I to viete, že tam každý brat náš bohatierom, viete, že bratia tí ustavičný boj s Turkom vedú. Ta, na Horu odišiel Lazo.

Na Cetini u sv. vладыky¹⁾ hlásil sa Lazo, i oznámil mu cieľ príchodu svojho.

„Svätý otče,“ hovoril k vладыkovi, „keď tys otcem Černohorcov, keď sa ku všetkým s láskou chováš: snaď bych sa i ja mohol, ja biedny Hercegovec, účastným stať lásky tvojej otcovskej! Nič si neprosím od teba, len tvoje sv. požehnanie a prijatie nás Hercegovcov medzi tvojich bojovníkov.“

Bol práve deň sv. Iliu. Na Cetini v chráme slúžil vладыka sám pred oltárom. Lud v celej pokore prijímal požehnanie sv. Otca, ktoré ho bezpečným činí pred každým nebezpečen-

¹⁾ Biskup, považovaný je od národa za svätého.

stvom. Medzi prítomnými v chráme bol i Lazar s nektorými Hercegovcami. Pri požehnaní na prsiach prekrížil si ruky a pritískal si jich k hrudi, aby rozochvené srdce utíšil. To krásne mečstvo junáckych horcov, ten lesk zbrane, tá pokora a tichosť pri službe, prítomnosť zbožňovaného vладыky: všetko to tak pôsobilo na Lazara, že prešťastným sa cítil. —

Vladyka po skončených službách Božích prihovril sa k nábožnému ľudu:

„Deti moje! Pri slavnosti dnešnej máme i hostov prítomných, rodákov dľa krvi, viery a nešťastia. Oni prišli k nám zo susednej Hercegoviny, by sa súčasťou mohli s nami v ničení dušmanína; vraha viery a života nášho. Jako by sme vďačne neuvítali hosta tak vzácneho, jakým je Lazar, ktorý chce i s prislými k nám Hercegovincami s nami strasti a slasti života deliť? Jako by sme nemali jich prijať za bojovníkov kríža Kristovho, ktorému úctu vydobyť chceme pomocou Spasiteľa? Buďte teda pozdravení v mene národa odo mňa, Lazare, i so svojimi bratmi!“

Vladykovi pokrevní Joko a Stevan predviedli Lazara pred svätinu, pred samého vладыku. Lazo vyzeral jako deva, keď prvýraz povie mládencovi, že ho večne ľúbi; na tvári jeho zjavily sa ťahy, ktoré vznešenosť duše prezradzujú, v očiach pokora, ktorá muža zdobí a ktorá každému je milá.

Žiadna tvár neprezradzovala, že s prijatím Lazara a jeho druhov za Černohorcov, nie je spokojná, a to snáď i preto, že je to vôľa vладыkova, zvlášte ale preto, že každý sa tešil druhovi Lazovi. Matky si myslely na svatby, otcovia, že jich synovia nedajú sa Lazovi v boji zahaňbiť, junáci ale, že ukážu Lazovi, jako sa to na Hore bojuje. Len Lazo mal oči k zemi upreté.

„Vidím,“ riekol vладыka, keď Lazo pred neho bol predvedený, „že všetci ste s prijatím junáka tohto a jeho bratov za bojovníkov Hory spokojní. Spytujem sa ťa Lazo tu verejne jako muža Slovana, úprimného a prostorečného: miluješ-li so svojimi bratmi Boha, Otca, Syna a Duchu Svätého?“

„Milujem!“ odpovedal jadrne a vážne Lazar.

„Verím ti to,“ riekol vладыka, „chcem to preto zvedieť, bo v radách našich len krestania bojujú, a jich pomocníky druhí byť nemôžu. Či si odhodlaný i s bratmi svojimi verne zastávať každú piad zeme pred Turkom, nepriateľom našim?“

„S pomocou Božou, áno!“ bola Lazarova odpoveď.

„My pomstíme každú zradu smrťou, preto znaj zákony naše! Či si odhodlaný s bratmi svojimi uctiť si stárež, matky, bratov a sestry naše! Či nepreviniš sa na cti našej?“

„Nepoznám žiadne zneuctenie stáreži, matiek, bratov a sestár. Česť svoju nikomu nedám, od nikoho cudziu nežiadam, tak i bratia moji.“

„Jestli sa previnite na domovine tejto, ktorá sa vašou teraz stáva, nad vami je už súd napred vyneseny: smrť! Bojíte sa smrti?“

„Smrti zradcovskej každý Hercegovec sa bojí, tú u vás nedožijeme; od smrti v boji sa nebojíme, veď kto tam padne, má život večný.“

Lazar a bratia Hercegovci klakli si po vyznaní tomto pred vладыku.

„Vyhlasujem vás teda,“ položil vладыka ruku na hlavu Lazarovu, „za hostov Čiernej Hory a požehnávam vás v mene Boha Troj-jediného. Nik vás nenútil stať sa Černohorcami, svobodne ste jednali, prijali ste naše zákony a tak stali ste sa bratmi našimi!“

Vladyka dal Lazarovi a jeho Hercegovincom pobozkať kríž, aby prijatie jich krestiansky potvrdené bolo.

Lazar vstal hore i s bratmi.

„Lazo,“ hovoril vладыka, „viem, že každý Černohorec by ťa vďačne za hosta prijal, no ty si hosťom mojich bratrancov.“

Že Lazo ešte vždy pred oltárom stál, preto ľud z chrámu nevystupoval. Lazo takto prihovril sa ešte k vладыkovi:

„Svätý oče, nech ťa Bôh i s národom tvojím požehnáva a v bochoch víťazstvom sprevádza! Viem, čo si žiadal od nás, i nezabudnem na sluby svoje, veď prísaha je svätá. Neprišli sme k vám dívať sa na vašu domovinu, nie využívať hostovské právo, nie

zneuctiť sa: ja prišiel som s bratmi bojovať, vojnu viesť s národom tvojim proti Turkovi. Ale keď svitne ten deň, že i v mojej ubiedenej domovine junáctvo povstane, že bratia moji v boji s Turkom válčiť budú: ja by som bol podliakom, jestli by som neodišiel s bratmi na pomoc rodákom svojim. Len dotiaľ budeme vašimi, pokiaľ nás doma netreba!“

„Sláva Božia a víťazstvo Slovanov nech sa šíri či tu v Hore, či tam dolu v Hercegovine,“ hovoril vľadyka. „Výminku tvoju prijímam a ešte to dokladám, že keď tebou pripomínaná hodina udre, i my pôjdeme s tebou deň súdu do Hercegoviny vydržiať.“

Deti, riekol Nikola, taký hľa bol Lazar Jefremov!

(Dokončenie nasleduje.)

K u k u ě k a.

Žalostivá kukulienka

Zasmej sa,

Mrákavou krytá zoreнка

Zardej sa!

Odhučte vy vody chladné,

Nech sa v rose slnko zhliaďne

Po tých lúkach kvetistých,

Po tých listoch sriebrištých!

Zahnal vetřík daždné mraky

Z modriny,

Odtiekly už kalné mláky

V doliny;

Rosnou horou voľne túlam,

Volám k kvietkom, kriačkom, žulám —

Vítaj svet môj — jasota,

Vítaj živôt — krásota!

Kukú, kukú —

Evoe svetlo, evoe Vit!

Kukú, kukukú!!

Vajanský.

FEUILLETON.

Podivná udalosť.

Od Ivana Turgenieva.

Pred pätnásť rokami, začal vypravovať pán Ch..., musel som zo služobnej povinnosti prežiť niekoľko dní v okresnom meste T..... Býval som v poriadnom hostinci, ktorý si bol asi pred pol rokom vystavil jakýsi krajčír, zbohatlý žid. Hostinec vraj dlho neprekvital, jako to už u nás obyčajne býva, no ja som ho zastihol ešte v plnom lesku: nové náradie strielalo nočného času jako z pištoľí, postelnie prádlo, prestieradlá a obrúsky páchly mydlom a z natrených podláh čpelo fermezie, čo ostatne, jako mienil sklepník, človečok to veľmi poriadny, ale málo čistý, vadilo hmyzu rozťahovať sa. Tento sklepník, bývalý komorník kniežata G., vynikal nenútenosťou spôsobov a samo-

dôverou; chodil vždy vo fraku s cudzím krydlami a vo vykrívaných bôtkach, nosil pod pazuchou obrúsok a množstvo prílepkov na tvári, a rozhadzujúc voľne upotenými rukami hovoril krátke, no jadrné a dojímavé reči. Mne preukazoval jakúsi ochranu jako človekovi, ktorý je schopný oceniť jeho vzdelanosť a znalosť sveta; ale na vlastní osud pozeral okom veľmi striezlivým.

„Známo je,“ hovoril mi raz, „jaký náš teraz stav? Za limec a von!“

Menovali ho Ardalion.

* * *

Nadobno mi bolo ponavštevovať niekoľké úradnie osobnosti mestské. Ardalion zaopatril

mi kočiari a lokaja, rovnako rozšraubovaných a obšúchaných, ale lokaj mal livrej — a kočiar ozdoboval zemanský znak. Dokončiac všetky povinné návštevy išiel som k jednému statkárovi, starému to priateľovi môjho otca, ktorý z dávnych už rokov usadil sa v meste T. Asi dvadsať rokov sme sa nevideli; on sa oženil, vychoval poriadnu rodinu, ovdovel a zbohatol. Zaoberal sa prenájomom, t. j. požičiaval prenájomníkom zálohy za hodné úroky . . .

„Odvaha — vec statočná!“ ostatne i odvahy bolo málo.

Medzi shovorom vstúpila do izby nepevným ale ľahkým krokom, zrovna jako na palcoch, deva asi sedemnásť-ročnia, štíhla a útla.

„Toto je,“ riekol mi môj priateľ, „staršia dcéra moja, Žofia, ktorú vám odporúčam; nahradila mi nebožkú, hospodári mi v domácnosti, bratov a sestry opatruje.“

Po druhýraz poklonil som sa vstúpivšej dievčine (ona medzitým mlčky sa posadila), i pomyslel som si, že sa za hospodárku, vychovavateľku veľmi nehodí.

Líca mala celkom detské, okrúhle, s ryšami drobnými, príjemnými ale nepohybnými; očká modré pod vysokými, tiež nepohybnými, nerovnými obrvami, hľadela pozorne, skoro úžasne, jakoby badala nečo neočakávaného, naduté ustíčká s povysutou hornou pernou nielen sa neusmievaly, ale jako sa zdalo, vôbec toho zvyku nemaly: na tvári tkvela nežnými, podhlými škvrnami, nešíriac sa ani neúziac, ružová krev pod tenkou pletou. Vlnisté rusé vlasy visely ľahkými pramienkami z oboch strán nevelkej hlavičky. Hruď dýchala ticho a ruky jakosi nevoľne a prísne tiskly sa k úzkej postave. Modré šaty padaly bez záhybov — po detsky — na malinké nôžky. Dojem, spôsobený devou tou, bol, keď nepoviem chorobný, ale záhadný.

Videl som pred sebou dedinskú devu, nie celkom bojazlivú, ale bytnosť so zvláštnym, mne nejasným výrazom; nevábila ma, ani neodrážala; nepochopoval som ju úplne, ale cítil len, že sa mi ešte nepodarilo stretnúť sa s dušou uprimnejšou. Lútosť . . . ano! Lútosť budila vo mne tá mladá, vážna, napjata

osoba — Bôh vie prečo! „Nenie z tohoto sveta,“ šlo mi hlavou, ačkoľvek vlastne z fahov obličaja nehovorilo nič „ideálneho,“ a ačkoľvek slečna Žofia prišla do izby len preto, jako vidieť bolo, aby konala úlohu hospodárky, na čo i otec narážal.

* * *

Začal hovoriť o mestskom živote, o spoločenských zábavách a pohodliach, ktoré mesto T . . . poskytuje.

„U nás je ticho a krotko,“ podotkol; gubernátor je melancholik, maršálok (predseda okresného snemu) — starý mládenec. Ale ostatne, pozajtrá máme v šlachtickej besede veľký bál; nie sme tu bez krásavíc. No i celú intelligenciu uvidíte.“

Priateľ môj, jako človek, ktorý kedysi bol na vysokých školách, rád užíval výrazov učenyých; prednášal jich s ironiou, no i s vážnosťou.

Známo je i, zaneprázdnenie s prenájomom, zároveň riadnosť a správnosť privádza ľudí na jakýsi stupeň hlbokomyšlnosti.

„Dovoľte sa mi zpýtať, slečna: či pôjdete na ten bál?“ obrátil som sa k dcére priateľovej. Chcel som počuť zvuk jej hlasu.

„Otec chce ta pozreť,“ odpovedala, „pôjdem s ním.“

Hlas jej znel ticho a zvolna, a každé slovo vyslovovala jako by sa rozpakovala.

„Keď tomu tak, dovoľte, abych si zabezpečil u vás prvú štvorilku.“

Zklonila hlavu na znamenie súhlasu — ale i tu sa neusmiala.

O chvíľu vzdialil som sa, a pohľad jej očí, pevne na mňa uprených, tak tuším bol podivným, že mimovoľne pozrel som si ponad plece, či nevidí snáď nekoľko lebo nečo za mojím chrbtom.

* * *

Vrátiac sa do hostinca a poobedujúc polievku, kotletky s hraškom a kuroptu do čierne vysušenú, sadol som si na pohovku a oddal sa myšlienkam.

Predmetom jich bola Žofia, tá zahádná dcéra môjho známeho; ale Ardalion zbierajúci zo stolu vykladal si po svojom zadumčivosť moju: súdil, že sa núdim.

„U nás v meste je veľmi málo vyrazenia pre pánov cestujúcich,“ začal s obyčajnou nenútenou prívetivosťou, poklepávajúc ustavične umazaným obrúskom po opieradlách stoličiek; to poklepávanie je, jako známo, zvykom len sluhov vzdelaných. „Veľmi málo!“ On sa zamlčal a hmotné stenné hodiny, s fialovou ružou na bielom číslovníku, svojim jednotvarným a sipavým tikaním jakoby tiež potvrdzovaly jeho slová: „veľ—mi! veľ—mi!“ šramotily. „Ani koncertov žiadnych, ani divadla,“ pokračoval Ardalion (on jazdieval s pánom za hranice, a skoro bol v Paríži; on vedel dobre, že len mužíci hovoria: tyáter), „ani na príklad tancov lebo večerných zábav medzi pánmí šľachtiami, ničoho tu niet...“ (Zarazil sa na chvíľku, nepochybne len preto, aby ch mohol poznať výbornosť jeho slohu.) „Ba i jedon druhého zriedka vidí. Sedí každý doma, jako kvočka na vajcach. Tak sa stáva, že cudzím navštevovateľom nemožno sa vrhnúť — veru nikam.“

Ardalion pozrel na mňa z boku.

„Leda tohla,“ pokračoval po prestávke. „Keby snad vám bolo po chuti...“

Druhýraz pozrel na mňa i usmial sa, no zrejme patričnej náklonnosti a chuti k zvedavosti u mňa nepozoroval.

Výborný sluha zašiel ku dverom, pomyslel, obrátil sa a trochu na mieste pošlapávajúc nahol sa k mojmu uchu a prehovoril s hravým úsmevom:

„Nenie vám lúbo uzreť mrtvých?“

* * *

Prekvapený pozrel som na neho.

„Ano,“ pokračoval už šepotom; „je tu taký človek. Je jednoduchý mešťan, nezná čítať ani písať, ale koná skutky zázračné. Jestli, na príklad, k nemu zajdete a zachce sa vám uzreť ktoréhokolvek nebožtíka z vaších známych, on vám ho dozajista ukáže.“

„Jakým spôsobom?“

„To je už jeho tajomstvom. Ačkolvek je človek jednoduchý, môžem povedať i nevzdelaný, preca v náboženstve vyzná sa výborne. Kupci naši vážia si ho veľmi.“

„A je to po celom meste známo?“

„Komu treba — zná to, pane; no a pred policiou treba sa mať na pozore. Lebo hovor, čo chceš, sú to preca veci zakázané, a pre sprostý ľud — pohoršením; sprostý ľud — hovorím: luza, známe to: hneď na päste!“

„Vám už ukázal mrtvých?“ pytal som sa Ardaliona. Takému vzdelanému smrtníkovi neopovážil som sa tykať.

Ardalion kýval hlavou. „Ukázal, pane! otca jako živého mi predstavil.“

Ja som sa zahladel naňho. On sa usmial a obrúskom pohrával — a zdvorile, ale pevne na mňa pozeral.

„No, to je veľmi zaujímavé!“ zkríkol som konečne. „Či sa môžem s tým mešťanom obznámiť?“

„S ním rovno nijako nemožno, pane; ale skrze jeho matku treba jednať. Je to počestná starinka: na moste jablká predáva.“

„Keď vám lúbo, pane, opýtam sa jej.“

„Budte tak láskavý!“

Ardalion zakašlal do rúk.

„A odmenu, jakú ustanovíte, pravda nie veľkú, tiež jej, tej starúške, doručiť treba. Ja jej zo svojej strany poviem, že sa vás netreba báť, jakožto počestného pána, šľachtica — konečne i uznáte, že je to tajomstvom a žiadne nepríjemnosti jej nijak nezapríčiníte.“

Ardalion vzal tácku do jednej ruky, a krútiac vďakuplne jak vlastným telom tak i táckou, zamieril k dveram.

„Môžem teda spoliehať sa na vás?“ vykrikol som za ním.

„O, budte bezpečným!“ rozliehal sa hlas jeho sebedôverný. „Prehovoríme so starenkou a odpoveď vám hneď prinesiem.“

Nebudeme reč šíriť o tom, jaké myšlienky vo mne zbudil neobyčajný návrh, sdelený mi Ardalionom; no ochotne priznávam sa, že netrpezlivo čakal som slúbenú odpoveď. Pozde večer prišiel ku mne Ardalion a prejavil svoju zlosť: nemohol najst starenu. Ja ale chcel som ho potešiť i doručil som mu tri rublovú bankovku. Druhého dňa ráno opät a s tvárou radostnou prišiel do mojej izby: starena privolila síst sa so mnou.

„Hej, chlapče!“ skrikol Ardalion do chodby; „šovčíku! poď sem.“

I vstúpil chlapec asi šesťročný, celý umazaný sadzou jako mača, s ostrihanou, miestami až holou hlavou, v roztrhanej príhovanej kazajke, a v skromných čizmách.

„Zavedieš tohto pána, jak už vieš,“ prehovoril Ardalion, obracajúc sa k „šovčíkovi,“ a ukazujúc na mňa. „A vy, pane, jak príjete, dopytujte sa na Mastridiju Karpovnu.“

Chlapec zasípnul, a vypravili sme sa von.

* * *

Išli sme dosť dlho po nedláždených uličkách mesta T., v jednej z nich, skoro najpustejšej, zastal môj sprievodca pred starým jednopatrovým dreveným domkom, a utrúc si nos celým rukávom kazajky, riekol:

„Tu je to, pane: idte na pravo.“

Vstúpil som po schôdkach do siene, obrátil sa na pravo; nízunké dvere zavrzy na hrdzavých pántoch a uzrel som pred sebou tučnú starenu v škoricovej zajačinou podšitej kacabajke a v pestrom ručníku na hlave.

„Ste vy Mastridija Karpovna?“ pýtal som sa.

„Tá sama, ano,“ odpovedala starena pískavým hláskom. „Ráčte ďalej. Nenie vám líbo, posadiť sa?“

Izba, do ktorej ho zaviedla starena, bola tak zavalená všelijakými haraburdami, handrami, poduškami, perinami, vrecami, že nebolo skoro možno v nej sa obrátiť. Slnečnie svetlo sotva prenikalo dvoma zaprášenými oknami, v jednom kúte, za hromadou košíkov vzdychal slabo a nariekal... neviem kto: snad nemocné dieťa, lebo snad — šteňa. Sadol som si na stoličku a starena zastala si rovno predo mňa. Tvár jej bola žltá, napolo priezračná jako vosková; perny tak vpadly, že medzi množstvom vráziok predstavovali jednu, rovnú; chomáč bielych vlasov trčal zpod ručníku na hlave, ale zapálené tmavé očká smele a múdre vyzeraly zpod navislej lebkovej kosti; a zaostrený noštok tak vyčnieval jako šidlo, tak voňal vzduch: oj, ty líška, pomyslel som si, no, ty babsko

nedáš sa napáliť — pri tom od nej zapáchala pálenka.

Objasnil som príčinu svojej návštevy, ktorá ostatne, jako som badal, bola jej iste známa. Vypočula ma, očima bystro žmurkajúc, a len ešte ostrejšie vystrčila nos, jakoby nim zapichnúť chcela.

„Tak, tak, pane,“ prehovorila srdečne; „Ardaleon Matejič nám povedal, ano, ano; potrebujete umelosť môjho synka, Vasilka... len sa bojíme, milý pane...“

„A prečo?“ pretrhol som ju. „Zo strany mojej môžete byť úplne pokojní.... Nie som vyzvedačom.“

„Och, môj starký,“ doložila chytrou starena; „a jako by ste vy? kto by si to trúfal o vašom blahorodí mysleť! A prečo i u nás vyzvedat? Či vari robíme nečo zlého? Nenie takým môj synáčok, milý pane, aby do nečoho špatného, nečistého sa pustil... lebo nejaké čary robil... Pán Boh zachráni a presvätá Maticka Bohorodička (starena triráz sa prežehnala). Po celom kraji prvý pôstnik a modlič; prvý, môj drahunký, vaše blahorodie! Ale — milosť, pane, veľká naň vstúpila. Čože? To nenie dielo rúk jeho. To prichádza z hora, môj holúbok; ano z hora.“

„Tak súhlasíte?“ pýtal som sa; „kedy sa môžem sísť s vašim synom?“

Starena zase zažmurkala očima a dvakrát, triráz prestrčila složený ručník z rukávu do rukávu.

Och, pane môj, pane môj, bojíme sa...“

„Tu veznite, Mastridija Karpovna, čo vám patrí,“ nedal som jej dohovoriť a podal desaťrublovú bankovku.

Hneď pochytila ju starena svojimi napuchlými, širokými prstami, ktoré pripomínaly drápy sovie, obratne zastrčila ju do rukáva, rozmyšľala trochu a jako zrazu bola by sa rozhodla, pleskla sa oboma rukama po bedrách.

„Priď sem dnes z večera, okolo ôsmej,“ ozvala sa neobyčajným, divným, vážnejším zvukom; „ale nie do tejto izby, ale rovno vystúp do prvého patra; tam sú dvere na lavo, a tie dvere otvor a vojdi, vaše blahorodie do prázdnej izby, a v tej izbe uzriješ

stoličku. Sadni si na tú stoličku a čakaj; a čo by si čokoľvek videl, nehovor a nič nerob; so synkom mojím tiež neráč hovoriť; preto že je on ešte mladý a má zrádnik. Polakaf ho je veľmi snadno: zatrepotá sa, zatrepotá sa, jako nejaké kuriatko..... a beda, beda!“

Pozrel som na Mastridiju.

„Hovoríte, že je mladý, ale či je vašim synom.....“

„Po duchu, starký, po duchu! Mnoho mám sirôt,“ doložila obrátiac hlavu smerom do kúta, zkade žalostný vresk sa rozliehal. „O, — och! Pane Bože na nebesiach, svätá Panna nepoškvrnená! A vy, starký môj, vaše blahorodie, drieb lež sem vstúpíte, ráčte si dobre rozmysleť, koho by ste si zo svojich príbuzných lebo známych zomrelých, daj jim Pán Boh večnú slávu! vidieť priali. Pre-

hliadnite si svojich zomrelých, a ktorého si vyberete, toho už potom držte na mysli, pevne držte, kým príjde synáčok môj!“

„Ale, či bych nemal povedať vášmu synovi, koho vlastne....“

„Nie, nie, starký, ani jediného slova. On sám v myšlienkach vašich uhádne, koho treba. Ale vy len svojho známeho dobre, predo.... bre držte v mysli; pri obede si vypite vína — dve, tri skleničky; víno nikdy neškodí.“

Starena sa rozosmiala, oblizla, prešla rukou ústa a vzdychla.

„Teda o pol ôsmej?“ pýtal som sa vstávajúc zo stoličky.

„O pol ôsmej, starký, vaše blahorodie, o pol ôsmej,“ uspokojive odpovedala Mastridija Karpovna.

(Dokončenie nasleduje).

Karolina Světlá.

(Vyobrazenie na strane 93.)

Málokto z krásneho pohľavia v národe našom slovanskom stal sa duševnými výplodami svojimi za tak krátky čas miláčkom obecenstva, jako česká spisovateľka Karolina Světlá. Ale málokto posvätil i pero svoje kresleniu života ľudu, jeho strastí a slastí, málokto poznal národ vo vniutorňom jeho živote, v celom jeho ráze a všetky jeho prednosti a vady tak, jako Světlá.

Karolina Světlá, rodená Rottova, narodila sa v Prahe dňa 24. febr. roku 1830 a je staršou sestrou na slovo vzatej spisovateľky Žofie Podlipskej. Výchovu svoju obrázala v nemecko-francúzskom ústave, kde sa tak odnárodnila, že v šesnástom roku ani jednu súvislú vetu vysloviť neznala. No, iný duch panoval v rodinnom kruhu. Tu pripomínaný býval rydzý český pôvod rodiny a v posvätnéj úcte prechovávané podanie o bývalých osudoch mnohých predkov rodiny. Tieto upomienky položila Světlá na papier vo svojich prácach: „Nekolko hárkov z rodinnej kroniky,“ „Na úsvite“ atď. Otec bol vrelým milovníkom národa svojho; no nemal

ani tusenia o tom, že zápal jeho plápolá i v srdcach mnohých tisícov a považujúc snahy nektorých známych vlastencov za marné, vodieval dietky svoje po Prahe, ktorú do podrobna znal a ktorej každý kútik objasňoval vždy nejakým zvláštnym príbehom lebo osobnosťou. Práce Světlej: „První Češka,“ „Jitřenka,“ „Drama zbořeného domu,“ „Poslední paní Hlohovská“ a „Černý Petříček“ sú ozvenami týchto prechádzok a vernými obrazmi svojej doby.

Roku 1852 vydala sa za Petra Mužáka, i cestovala v prázdninách do hôr k jeho rodine. I poznala Ještěd, jedon z najrydzejších krajov Čiech. Tu naučila sa dokonale česky; tu zajasal sa prvýraz snivému oku jej básnickému diamant ducha narodnieho v celej úžasnej svojej bohatosti. Škoda, že Světlá hned vtedy nevedela, že bude spisovateľkou: veď mnohá vzácna perla zo života rydzonárodného upadla neskôr v duchu jej do zopomenutia!

Na literárne pole dostala sa Karolina Světlá náhodou. R. 1858 vyzvali ju redaktori

almanahu „Máju“ k spolupracovníctvu. Světlá podala novellu „Dvoji probuzení,“ v ktorej rozhodný talent novellistický osvedčila. V budúcom ročníku „Máju“ podala opäť novellu vyššej pripomenutú „Nekoľko hárkov z rodinnej kroniky,“ v ktorej jednoduchým a prece uchvatným kreslením a vypravovaním veľmi obecenstvo prekvapila. Ale najsmelejšie nádeje vzbudila Světlá r. 1861, keď vydala novellu „První Češka“ nadpísanú, toto dojmavé epos národného znovuzrodenia. Talent našej spisovateľky javil sa čím ďalej tým skvelejšie, najvrelejšie ale tam, kde zasiahla bezprostredne do vždy sviežeho žriedla života, medzi ľudí; tieto jej poviestky sú opravdivými perlami a poistia Světlej meno nesmrteľné. Prvé miesto medzi týmito prácami patrí „Vesnickému románu,“ ktorý menovať môžeme nielen najpôvabnejšou snáď poviestkou literatúry českej, no i jednu z naj-

krásnejších prác novellistickej literatúry vôbec. Okrem týchto menovaných uverejnila Světlá mnoho iných prác; jako: Láška k básnikovi, — Na úsvitě, — Rozcestí, — Zvončeková kráľovna, — Kríž u potoka, — Frantína, — Kanturčice, — Nemodlenec a ešte asi 30 menších noviel a povestí.

Pobratimný český národ pozerá ku Karoline Světlej čo k jednej z najlepších síl na bohatom svojom poli literárnom. Neobyčajne bohatá obrazotvornosť, ktorá sprevádza nás udalosťami tými najsmelšími, psychologická hĺbka, ktorá nekedy i úžasom nás naplňuje — to sú vzácne prednosti slavnej českej spisovateľky, ktorej podarenú podobizeň na záhlaví tohto čísla podávame. Bože daj, aby i národu našemu čo skôr odchovala sa spisovateľka, ktorá by sa nám stala tak drahou, jakou je českému národu — Karolina Světlá!

Šibeník.

(Vyobrazenie na strane 101.)

Čarokrásny je pohľad na Šibeník zo strany morskej. Šibeník, italsky Sebenico, patrí k najkrásnejším mestám Dalmacie; leží ono pri samom zálive a rozkladá sa amfiteatralne nad morom. Plaviaci sa popri pobreží dalmatskom býva milo prekvapení. Celé mesto rozložené je na skale; má len dve rovné ulice, ostatnie uličky sú skoro všetky spojené schodami. Na strane ku pevnej zemi obrátenej sú posiaľ staré hradby a väže. Šibeník má dve predmestia, najkrajší gotický kostól v Dalmácii, celý z mramoru vybudovaný, 121 stóp dlhý, 46 široký a 61 stóp

vyšoký. Mesto má i s predmestami okolo 13.000 obyvateľov, ktorí sú skoro všetci pôvodu slovanského. Obyvateľstvo toto vyniká čulostou a veselou slovanskou myslou, obchod jeho je rozsiahly.

Z dejepisu mesta udávame, že r. 998 po Kristu Pánu malo vlastnú svoju správu; r. 1205 prišlo do moci uhorskému kráľovi Kolomanovi; r. 1116 vydobyl ho benátsky dože, no Uhria odňali jim ho ešte tohože roku; v XV. storočí dostalo sa zase do rúk Benatčanom i trpelo mnoho od sverepých Turkov, ktorí ho triráz obliehali a dobývali.

Srbkyňa, idúca na trh.

(Vyobrazenie na strane 109.)

Na Balkáne zúri boj, boj na život a na smrť. Bohatiersky Hercegovec opustil svoju rodnú kuču, i strašným handžarom a dlhocižnou puškou v ruke bojuje vytrvale na

ubočiach špatno-krásnych žulových brd voľného Balkánu za svobodienu zlatnú. Kto videl raz Srba hercegovinského, zaľúbil sa do neho a s nadšením ho vychvaluje. Vysoký

zrast, fantastický a skutočne vkusný oblek, lesklá zbraň, odmerané, jakosi aristokraticky-nevšimavé držanie sa, prinúti každého ku skúmaniu muža, ktorého má pred sebou; i vidí složitú jeho postavu, obdivuje ušľachtilé ťahy, tmavý vlas, tmavé oko i fúze a charakteristický orličí lebo jastrabí nos.

Kým si Hercegovec voľne žije čo bohatier, nádobno žene o domácnosť sa starať, ťažko robí. Na obraze našom vidíme Srbkyňu, jako ťažké bremeno na trh nesie. Ani koš na chrbte nestačí jej k naloženiu všetkeho toho, čo chce v blízkom mestečku predať, a preto užíva zvláštny druh nositok Srbkyne vôbec nosievajú na bedrách farchy, žeby sa nad tým naše dedinské gazdinky zadivily. Sú ony ubohé opravdivými ťahúňmi pri hospodárstve; preto sú i ženy zhrubých rýsov, chytro sa ostarávajú a obyčajne umierajú drier, lež mužovia, ktorí dlho ostávajú

pri sile a sviežosti. Nesmieme ale neblahý pomer tento pripisovať povahe srbského národa — nie, vinu toho nesie živel cudzí, vštepený orientom. Juhoslovania vôbec mnoho a mnoho utrpeli na čistote mravov svojich susedným Tureckom, týmto vredom Europy. Mužia sú preto ušľachtilejšie utvorení, lež ženy. Príčinou toho je pomer jej k mužovi a rodine. Žena južná je vlastne mužov majetok; ona požíva vážnosti viacej snáď lež nekde u nás, no nemá vôle, nemá vliv: je automatom. Manželstvá uzavierajú sa dľa majetku. V rodine je Hercegovec tým istým človekom, čo iný Europčan. Rodina jeho je drahokamom, ktorú Hercegovec ochraňuje. Matka v kuči (v chyži) je kráľovnou 4—5 dietkam. Neblahý pomer ženy k mužovi prestane i u Juhoslavana, jakúňhle ztrasie zo seba utrúznený národ krvavé jarmo turecké.

TOMÁŠ ČERVENĚ,

veľprepoš, vikár a kanonik biskupstva
baňsko-bystrického,

bývalý pokladník „Mat. Slovenskej“ atď. atď.

najprednejší mecén a miláčok národa slovenského,

narodený dňa 20. jan. 1793 v Chyžnom v Orave,

zomrel v Baňskej Bystrici dňa 27. aprila po siedmej hod. večernej.

Večná a vďačná mu pamäť i sláva v národe!

Literatúra a umenie.

Slovenský letopis pre históriu, topografiu, archeológiu a ethnografiu. Redaktor a vydavateľ: Franko V. Sasínek. V Skalici tlačou Joz. Škarniela. 1876. Veľká VIII; str. 88. Ročníku I. sošit 1.: Slovo k ct. Obecenstvu, Uhorsko-kráľovské drahotiny a pamätnosti, Turec, Nepalská starožitosť, Staviteľské školy a spolky, Cechové artikule z r. 1558, Česko-slovenské listiny, Dejepisné hlasy o Slovanoch v Uhorsku, Knihozor, Všeličo, Nekdajšie slovenské časopisy, Slovenské časopisy r. 1876. Vehlásny náš historik píše v svojom proslove medzi iným toto: Z posvätného Olympu („Mat. Slov.“) vyplašená bola i Klio, ktorá usilovným a svedomitým perom objašňovala minulé doby vlasti a národa, aby od zlomyslných a nepravdivých priveskov prečistený dejepis stal sa apoštolom pravdy. No, ale zakúsila, že pravda oči kole. Zdáliž necháme tú Músu bez útulku a prístrešia? Oj nie! Náš „Slov. letopis“ bude jej útulkom, aby pod jeho prístreším vyprávala nám o minulých dejoch našej vlasti, našich miest a osád, jako i o našich starožitosťach a o drevných obyčajoch našich slavných predkov. Nebude nás ona vodit po mutných zriedlach, ale pravdou z čistých, najmä domácich, zriedal čerpanou občerství ducha nášho a oduševní hrdosťou národnou. Do práce teda i na poli histórie, topografie, archeologie a ethnografie! Do práce každý, buď viac buď menej učený;

lebo na poli tomto jednotlivec nič alebo len málo vykoná, a častokrát ten menej učený prichodí na poli tomto k takým pokladom, k jakým učený prístupu nemá. „Slov. letopis“ dotyčne starých písemností ovšem bude klášt zvláštnu váhu na staré slovenské listiny, nápisy a výpisky; kde to však slovenskej histórii a topografii potrebné a prospešné bude, neodmietne ani písmo inozajčné. Upotrebí-li sa kde polemia, bude ona dôstojná, zdravá a mierna, ktorá nerozhorčuje, lež privádza k odloženiu bludu a k poznaniu pravdy.“ — Výborný časopis tento vychodí v Skalici (via Göding) vo štvrtročných 6-hárkových sošitoch; predplatná, na redakciu zasielať sa majúca, cena obnáša na celý rok 3 zl., pre chudobných učiteľov a žiakov 2 zl. Odporúčame ho opätne ct. obecenstvu čo najsažnejšie.

Poetická čítanka. Sbirka básní původních i přeložených, již dle básnických druhů k tisku upravil Václav Petřů, ředitel reálného gymnasia v Pelhřimově. Sošit 10, 11 a 12. Nakladatel kněhkupectví: I. L. Kober. V Praze 1876. VIII.; str. 188; cena sošitu 30 kr.

Stručný všeobecný slovník věcný. (Malý slovník naučný.) Redaktor Jakub Malý, mimoř. člen král. české společnosti nauk. Dílu III. sešit 3. V Praze. Nakladatel kněhkupectví: I. L. Kober. 1875. VIII.; str. 64; cena 36 kr.

Listáreň redakcie a administrácie.

S číslom týmto rozposielame pl. t. pp. odberateľom „O.“, ktorí nám posiaľ svoje t. ročné predplatky neposlali, upozorňujúce lističky; i prosíme ich, by povinnosti svojej čo najskôr zádosť urobili, lebo ináč hateni budeme v lit. účinkovaní svojom. Spolu žiadame úctive tých pánov, ktorí nám za minulé ročníky dlhujú, aby už raz dlh svoj vyrovnat neobmeškali. Smutno to u nás, že mnohí nenahliadnu, jak obťažné je postavenie slovenského redaktora a na to sa spoliehajú, že však, keď oni nie, iní odberatelia správne platia. — P. F. J. v Košť. Dohnáního elegiu prijal som, vyjde budúce. Díeky za jej doposlání: obohátí moju sbierku autografov slovenských. Prial bych si, keby príklad Váš našiel mnoho nasledovníkov. Sbirajme všetko, čo má potah na

náš kultúrny vývoj; zavdáčime sa tým veľmi potomstvu. Každý nech pracuje dľa svojich schopností na stavání chrámu národnej osvety. — P. P. G. na St. T. Číslo Vám posielame. Divne to, že tohto roku po expedicii jednotlivých čísel i 20 reklamácii nám dochodí. Naša expedícia je v tom najlepšom poriadku. — P. J. J. v Pož. Bože daj Vám zdravia, by Vaša tklivá pieseň a národnia povest dlhé roky ešte liala balzam do raneného srdca slovenského! Prácičku čakám; preklady tie sotva budú potrebné, bo vec zdá sa uspať: zdá sa mi, že sme marnie pracovali. — P. K. R. v L. Sv. M. Brat mój, trpezlivosť. „Povesti“ sa chystajú; možno, že sv. 1. ešte koncom mája vyjde. Predplatky prijímam. Pracuj ďalej; uverejní sa časom.

Predpláca sa u redakcie a administrácie v Prievidzi (Privigye):

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. r. č. Štujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obdržia „Orla“ za 2 zl. r. č. Roč. II., III., IV., V. a VI. „Orla“ možno dostať po 2 zl. r. č. — „Orla“ vychádza vo 12 sošitoch, 3¹/₂—4 hárkov silných, dňa posledního každého mesiaca na veľkej štvorke.

Majiteľ a vydavateľ Andrej Truchlý-Sytniansky. — Knihlač.-účasť. spolok v T. Sv. Martine.